

NSR NSR NSR NSR NSR NSR NSR NSR NSR NSR NSR NSR NSR

N O R G A S Á M I I D R I I K A S Æ R ' V I
N O R S K E S A M E R S R I K S F O R B U N D

LANDSMØTEPROTOKOLL 1973

NSR NSR NSR NSR NSR NSR NSR NSR NSR NSR NSR NSR NSR

17

ÅR 1973, DEN 1. - 3. JULI HOLDT NORGA SÁMIID RIIKASÆR'VI -NORSKE
SAMERS RIKSFORBUND- (NSR) SITT §: ORDINÆRE LANDSMØTE I NESSEBY.

P R O G R A M

1. møtedag - søndag 1. juli

kl 1100 Høymesse på samisk. Nesseby kirke

1500 Åpning. Navneopprop

Valg av presidium (dirigenter, komiteer, sekretærer,
tolker)

Årsberetning

Regnskap

1830 Kaffe

2100 Sammenkomst i Varangerbotn

2. møtedag - mandag 2. juli

kl 0930 Landsdelsplanen for Nord-Norge og samiske spørsmål.

Innleder: Museumslektor Bjørn Aarseth

Debatt

1230 Nesseby kommune inviterer til lunsj

1430 Arealdisponering og miljøvern i samiske bosettingsområder.

Innleder: Politisk sekretær Ragnar Udjus, Miljøverndepar-
tementet

Debatt

1630 Kaffe

1700 Arealdisponering og miljøvern forts

2000 Samiske tanker: "Turister i Sameland mm."

3. møtedag - tirsdag 3. juli

kl 0930 Koordinering av samiske skolesaker.

Innleder: Skolestyrer Edel Hætta Eriksen

Debatt

1100 Organisasjonskomiteens innstilling.

1230 Lunsj

1400 Resolusjoner

Valg

Avslutning

Å P P I N G

Nestformannen i Norga Samiid Riikasær'vi-Norske Samers Riksforbund-, Peder Andersen foretok den offisielle åpningen av landsmøtet. I sin åpningstale sa nestformannen:

- Delegater, gjester, mine damer og herrer!

Formannen i NSR, Regnor Solbakk vil i disse dager være H.M. kong Olav V's gjest. NSR er blitt invitert til H. M. kong Olav V's 70 årsdag, og arbeidsutvalget har i møte den 9. juni besluttet å la seg representere ved formannen m/ frue, -3. landsmøtedag vil formannen etter all sannsynlighet være tilbake-.

Delegater, innbudte gjester og alle tilstedeværende ønskes velkommen til landsmøtet og de forhandlinger som vil bli fort. Norga Samiid Riikasær'vi-Norske Samers Riksforbund- har rundet fem år, og i løpet av disse årene er forbundet blitt pålagt store og krevende oppgaver. Det nevnes at i 1920-årene ble det arbeidet iherdig med samesaken, og Per Fokstad som vi har gleden av å ha blant oss, har alltid tilhørt de mest ivrige. Nå synes det igjen å skje en del på samefronten.

NSR arbeider tungt, bl.a. på grunn av dårlig økonomi og følgende dårlig utbygd administrasjon. Vår aktivitet har hittil for det vesentlig vært begrenset til å gjøre resolusjoner, det synes dog som om det har vært til nytte. Myndighetene begynner å høre på oss - hvilket vi er takknemlige for.

Hva angår programmet for 2. møtedag, Landsdelsplanen for Nord-Norge - og da spesielt kapitlet om samiske forhold, er det vi selv som skal gjøre innstillinger om våre egne forhold. Dette gjelder i minst like stor grad Stortingsmelding nr. 108 (72-73) "Om et utbyggingsprogram for Nord-Norge". Selv om jeg her har nevnt to store saker som organisasjonen har hatt til behandling, kan jeg vanskelig unnlate å peke på organisasjonenes store verk Nordisk Samisk Institutt som nå er en realitet. Jeg vil også gi uttrykk for glede over at instituttet blir lokalisert til Norge, men samtidig må jeg føye til at slike saker bør vi ikke se i nasjonalt perspektiv - selv om landegrensene nok er til stede.

Jeg vil igjen knytte noen ord til vår arbeidssituasjon som nærmest er å karakterisere som uholdbar. Det meste av arbeidet

er blitt gjort av ulønnede tillitsmenn, og sakene er oftest blitt behandlet uten tilfredsstillende forarbeide og uten sekretærhjelp. Det siste året har vi riktignok hatt sekretar på deltid, men det kan vanskelig være tilstrekkelig for en organisasjon av NSR's størrelse og betydning. Vi håper imidlertid at forholdene etter hvert vil endre seg til det bedre.

Avslutningsvis vil jeg også poentere viktigheten av godt samarbeid med myndighetene, og vi i NSR ønsker at det gode forholdet vi hittil har hatt, vil vedvare.

Og med disse ord erklærer jeg Jorga Samiid Riikaservi =Norske Samers Riksforbunds- 5. ordinære landsmøte for å p n e t.-

Unjarga Samiid Sær'vi v/Anna Pettersen ønsket landsmotet velkommen til Nesseby. Selv om foreningen hadde hatt visse betenkeligheter med å påta seg arrangementet, har det lyktes godt og det er å håpe at landsmotets nærvar vil styrke lokallaget.

Varaordføreren i Nesseby, Andreas Iversen brakte hilsen på vegne av kommunen og uttrykte håp om at de vedtak landsmotet ville fatte, kom folket i Finnmark til gagn, og da spesielt samefolket. Landsmotet ble invitert til kommunal lunsj.

Landsmøtets gjester:

Finnmark fylke - fylkesingenior Sverre Ovesen
Skoledirektøren i Finnmark - konsulent Odd Mathis Hætta
Nesseby kommune -varaordfører Andreas Iversen
Norsk Sameråd - kontorleder Petter Pedrejord
Nordisk Sameråd -cand.mag. Ole Henrik Magga
Norges Reindriftsamers Landsforening - reineier Johan Eira
Karasjok Bibliotek - bibliotekar Lars Hansen Juvik
De Samiske Samlinger - bestyrer Alf Isak Keskitalo

Personlig innbydelse er sendt Per Fokstad, Hans J. Henriksen og Johan M. Klemetsen. Den sistnevnte var forhindret i å møte.

Navneopprop: Alta Samiid Sær'vi, Bergen Samiid Sær'vi og Karasjok Samiid Sær'vi har sendt antall delegater i henhold til medlemstallet i 1973. Det er i strid med vedtektene, landsmotet godkjente foreningenes valg.

Porsanga Samiid Sær'vi: Ivar Utsi
Nils Guttorm
Hans Hansen
Emma Utsi

Dædnugaddi Samiid Sær'vi: Oiva Johansen
 Johan Jernsletten
 Odd Ivar Solbakk

Guov'dagaino Samiid Sær'vi: Julie Eira
 Jan Keskitalo
 Susanne Hætta Sara
 Per Bongo
 For Trygve Lund Guttormsen noter
 Anne Hætta.
 Ole Morten Hætta
 For Mikkel M. Gaup noter Henrik
 Buljo.
 For Kjell Ballari noter
 Inga Hermansen Hætta.

(Anne Hætta og Henrik Buljo møtte 1. notedag)

Alta Samiid Sær'vi: Laila Bakken Sandvik
 Tore Bongo
 Johan Bakken Sandvik

Trondheim Samiid Sær'vi: Klenet Nils Hansen
 Per Edv. Klemetsen
 Atle Westfjell

Hamarøy Samiid Sær'vi: Knut Pedersen
 Jan Pedersen

Tana Samiid Sær'vi: John Helander
 Anna Tapio Gaup

Oslo Samiid Sær'vi: Ole Henrik Magga
 Alf Nystad
 David Anti
 Else Marie Losoa
 Aage Solbakk

Bergen Samiid Sær'vi: Gunhild Sara Wigdehl
 Knut Johnsen
 Osvald Tapio

Unjarga Samiid Sær'vi:

Oline Nilsen
Margit Eikjok
Louise Mikkelsen
Anna Pettersen

Tromsø Samiid Sær'vi:

Mari Teigno
Johan Andersen
Haldis Helander

Karasjok Samiid Sær'vi:

Marit Stordahl
Arne Nystad
Hans A. Hansen
Inga Eira Koskitalo

Valg av presidium:

Dirigenter:

1. dag, Nils Banne
Ole Henrik Magga
2. dag, Jan Keskitalo
Alf Nystad
Marit Stordahl
3. dag, Aage Solbakk
Laila Somby Sandvik
Trygve Lund Guttormsen
Odd Mathis Hætta

Sekretariat: Sverre Fjellheim

Nils Øyvind Helander

Inga Ravna Eira Keskitalo

Tor Magne Berg

Ellen Raghild Sara

Amund Mergård

Jorun Eikjok

Ole Einar Olsen

Johan KL Kalstad koordinerer virksomheten.

Næringsøkonomisk komite: Trygve Lund Guttormsen

Ter Utsi

Atle Westfjell

forts. næringsøkonomite. Knut Pedersen
Odd Ivar Solbakk

Skolekomite: Jan Henry Koskitalo
Johan Jernsletten
Arne Nystad
Laila Bakken Sandvik
Julie Eira

Organisasjonskomite:
Gunhild Sara Wigdehl
Hans Hansen
Knut Pedersen

Reisefordelingskomite:
Per Edv. Klemetsen
Jan Pedersen
Else Marie Losoa
Osvald Tapio

Tolker:
Ivar Utsi
Anne Hætta
Alf Isak Koskitalo
Hans Hansen
Aage Solbakk

Årsmelding

for NSR i tiden 1. 7. - 72 - 1. 7. 1973.

Styret: Regnor Solbakk, Kautokeino, formann
 Peder Andersen, Porsanger, nestformann
 Alf Isak Koskitalo, Karasjok.
 Edel Hætta Eriksen, Kautokeino.
 Ole Einar Olsen, Kautokeino.

Varann til styret: Klenet Hermansen
 Olav Dikkanen
 Anne Hætta
 Hans Guttorm
 John Helander

Av styret står foran valg:

Regnor Solbakk n/varann Klenet Hermansen
 Edel Hætta Eriksen n/varann Hans Guttorm
 Ole Einar Olsen n/varann John Helander

Arbeidsutvalget har bestått av:

Regnor Solbakk, Alf Isak Koskitalo og Edel Hætta Eriksen.

Valgkomite: Klenet Stueng, Karasjok
 Andreas O. Mathisen, Nesseby.
 Aslak Mils Sara, Steinkjer.
 Johan Klenet Kalstad, Kautokeino.

Revisorer: Johan M. Klenetsen, Kautokeino.
 Mikkel J. Hætta, Masi.

Representasjoner:

- A/S Finnmarksbygg kons.generalforsamling 11.11.72 v/forn.
- Molteutvalgets møte med NSR - 24.11.72 v/arb.utvalget
- Nordisk Samisk Institutt, konferanse i Kautokeino i tiden
 9. - 10.2.72 v/arb.utvalget
- Møte med representanter fra Kirke- og Undervisningsdepartementet
 og Finnmark fylke - 8.5.73 v/arb.utvalget.
- Kong Olav V's 70 årsdag representert v/formannen n/frue.
- Åpning av Samisk etnografisk avd. ved Tromsø Museum 16.6.73
 v/Alf Isak Koskitalo.
- Folkenote i Masi 2.6.73 v/forn. og Leif Dunfjeld.

- Folenøte i Musken om Boligaksjonen v/for.
- Unjarga Saniid Sær'vi, Nesseby.
- Karasjok Saniid Sær'vi
- Tana Saniid Sær'vi
- Dædnugaddi Saniid Sær'vi, konstituering.
- Alta Saniid Sær'vi, konstituering.
- Maze Gilisær'vi, konstituering.

Organisasjonsarbeid/administrasjon.

Heller ikke i år har organisasjonsapparatet fungert slik ønskelig kunne ha vært. Styret har dog inntrykk av at kontakten med lokallagene har forbedret seg til en viss grad. NSR har da også anstrengt seg for å holde lokallagene orientert om styrets virksomhet.

Johan Klenet Kalstad har vært engasjert som organisasjonssekretær i periodene 2/10 - 2/11.72, 1/12 - 31/12.72 og 1/6 - 30/6.73. Førstnevnte periode ble av arbeidsutvalget bestemt til å nyttes til administrativt kontorarbeid, herunder arkivering, ekspedering av fjorårets landsmøtevedtak m.m.

Arbeidsutvalget antydte også organisering av ungdom som et av organisasjonssekretærens gjøremål, -dette har lyktes i en viss grad. Nuoraid Guovdas i Kautokeino og Karasjåga Sani-nuoraid sær'vi ble dannet høstsenestret 1972.

I den siste perioden ble reisevirksomheten prioritert foran administrativt kontorarbeid. Organisasjonssekretæren har besøkt følgende steder: Nesseby, Tana, Polnak, Karasjok og Alta.

I løpet av engasjementet er Dædnugaddi Saniid Sær'vi og Alta Saniid Sær'vi blitt dannet, og organisasjonssekretæren har representert NSR på lagenes konstituerende generalforsamlinger.

Organisasjonssekretæren har vært tilstede på bl.a. Tana Saniid Særvi årsnote.

I Nesseby og Karasjok har organisasjonssekretæren vært tilstede på styremøter-og på disse møtene ble årsnotene berammet. Da organisasjonssekretærens engasjement ikke kunne forlenges p.g.a. studier, har Leif Dunfjeld representert NSR på Unjarga Saniid Særvi årsnote. Leif Dunfjeld har også reist en del i forbindelse med NSR's vedlegg til Møteutvalgets innstilling.

Seminarvirksomhet som ledd i organisasjonsarbeid

Den 26. november 1972 nedsatte styret i NSR et utvalg som skulle arrangere et samisk seminar. Utvalget besto av Odd Mathis Hætta, form. Per Jernsletten, Mari Teigno, Reidar Erikse og Alf Isak Keskitalo. I tiden 12.-14. januar d.å. ble NSR's 2. seminar arrangert

i Karasjok. Formålet med seminarer har vært å skape en mer bevisst og målrettet aktivitet i såvel lokal- som rikssammenfunnet. Kirke- og Undervisningsdepartementet har bevilget kr 15.000,00 til arrangementet.

Organisasjonsspørsmål i flg. resolusjon nr. 5 vedtatt på NSR's lands-
mote 1972.

Landsmotet i NSR 1972 påla styret å nedsette en organisasjonskomite. Komiteen ble nedsatt under sak 5/72, og fikk denne sammensetning:

Alf Isak Keskitalo, formann, Karasjok.

John Trygve Solbakk, Karasjok.

Hans Hansen, Porsanger.

Den 20. okt. 72 forelå innstillingen fra organisasjonskomiteen.

Under sak 43/72 ble innstillingen behandlet av styret i NSR.

Innstillingen er senere sendt lokallagene til uttalelse. Hittil har Bergen Samiid Sær'vi og Oslo Samiid Sær'vi innsendt kommentarer.

Saka blir tatt opp på landsmotet.

Økonomi.

I 1972 har NSR fått et statstilskudd på kr 35.000,- -statsbudsjettet. Styret har også i år søkt om midler til drift av sekretariatet. For året 1974 er søknaden fremmet gjennom Norsk Sameråd etter konferanse mellom organisasjonssekretæren og kontorlederen for Norsk Sameråd.

Moltutvalgets innstilling.

Moltutvalget ble nedsatt av Direktoratet for statens skoger ved brev av 15. mai 1970.

Ved brev av 29. sept. 1972 fikk NSR oversendt utvalgets utkast til innstilling. Dette utkastet var senere gjenstand for diskusjon på et møte utvalget hadde innbudt representanter for NSR til den 24. okt. Fra NSR's side ble det bl.a. reist kritikk mot utvalgets utkast for så vidt som den ikke i det hele tar opp spørsmålet om bygdelagenes juridiske stilling i forhold til de naturressurser det her dreier seg om.

Møtet ble avsluttet med at utvalget henstilte NSR om å utarbeide en skriftlig kommentar til utkastet. Denne kommentaren er siden vedlagt innstillingen.

Kommentaren er utarbeidet av cand.jur. Leif Dunfjeld som har vært arbeidsutvalgets juridiske konsulent i saka. Kommentaren er senere sendt lokallagene til uttalelse. Bergen Samiid Sær'vi og Alta Samiid Sær'vi har sendt NSR kommentarer.

Saniske aviser.

Landsnotet 1972 påla styret i NSR å vurdere forslaget fra Sanisk Avis a/l om hvorvidt NSR, NRL og Sanisk Avis a/l kan ta initiativ til å danne et aksjeselskap med formål å utgi en sanisk ukeavis. Aksjekapitalen fordeles med en tredjedel på hver av partene.

Under sak 42/72 har styret gjort følgende vedtak:

Sanisk avis. Forslag fra Sanisk Avis a/l.

Til denne sak notte også formannen i Sanisk Avis a/l, Marit Stordahl, Karasjok, og red. i Sagat Odd Mathis Høtta, Vadsø. Tilstede var også John Tr. Solbakk som har sittet i utvalget til å utrede en evt. reorganisering av Sagat.

Vedtak:

"NSR aksepterer Sanisk Avis a/l's tilbud om å inngå samarbeid om utgivelse av ei sanisk avis hvor NSR vil være aksjonær. NSR er også enig i at det utnevnes et utvalg bestående av en representant fra de tre impliserte parter. Utvalget bør bl.a. utrede om Sagat skal reorganiseres til også ei avis for organisasjonene. Utvalget bør videre vurdere om redaksjonen kan innpasses organisasjonenes planlagte sekretariat. Utvalget skal dessuten legge frem et forslag til vedtekter og instruksjer som behandles av konstituerende generalforsamling etter å ha blitt vurdert i de respektive besluttende organer, og etter vedtektsendring av Sanisk Avis a/l.

NSR's representant i utvalget er Johan Jernsletten, Polmak, 9845 Tana.

NSR dekker sin del av utvalgets arbeidsutgifter."

Videre er Norsk kulturråds utvalg til å utrede sanisk presse blitt kontaktet ved brev av 20.12.72.

NSR har inidtlertid ikke mottatt svar fra utvalget.

Bladet Nordkalott har i forbindelse med anskaffelse av offset-trykkeri bedt om NSR's uttalelse. Under sak 45/72 har styret uttalt bl.a. "Selv om NSR på alle måter vil støtte Nordkalott, kan vi dog ikke yte økonomisk støtte. Vi kan heller ikke stille oss som økonomisk garantist, men vi vil sterkt anbefale at Nordkalott får tildelt de søkte midler eller garantier."

Landsdelsplanen for Nord-Norge.

Styret har ikke hatt kapasitet til å behandle planen så grundig som ønskelig kunne ha vært.

Tronsø Saniid Sær'vi v/Reidar Eriksen fikk den 13.1.73 i oppdrag å gå igjennom innstillingen. NSR har nottatt momenter til uttalelse, og i den anledning har styret i NSR foreslått at det oppnevnes en samisk komite med denne sammensetning:

NSR	-5 representanter
NRL	-5 representanter
Staten	-2 representanter

Komiteen skal ha som mandat å:

"gjennom innsamling av nødvendig materiale å dokumentere det samiske folks antall, bosetningsmonster, næringsstruktur, samt språklige, kulturelle og sosiale forhold og dets deltakelse i beslutningsprosessen lokalt og sentralt. Å dokumentere det historiske natur- og ressursgrunnlaget i de områder der det bor samer. Dokumentere den historiske utvikling politisk og kulturelt så langt den finner det mulig og nødvendig.

- sørge for at dette materialet kommer den lokale samiske befolkning til uttalelse og supplering.
- fremme forslag til gjennomføring av tiltak som på bred basis kan tjene til å styrke den samiske befolknings stilling kulturelt, økonomisk og sosialt.
- i dette arbeid bør komiteen holde løpende kontakt med de samiske organisasjonene i inn- og utland. Det bør tas kontakt med Sani Instutta for eventuelle sekretariatfunksjoner og koordinasjoner av ekspertise og konsulentbistand.
- komiteen tar selv initiativ til finansiering.
- undersøke nærmere Landsdelskomiteens utredning, uttale seg om denne og innstille overfor NSR og NRL hvilke tiltak som bør gjennomføres eller ikke, samt overvåke gjennomføringen av slike tiltak."

Videregående skoler for samer.

I brev av 13.4. d.å. anmodet NSR KUD om å arrangere et møte hvor driften av de videregående skoler for samer tas opp til drøfting.

Møtet kon i stand den 8. mai d.å. med representanter fra KUD, Finnmark fylke og arbeidsutvalget i NSR.

NSR har i sakens anledning hevdet at dersom de samiske skolene blir fylkeskommunale, vil intensjonene for disse skolene forsvinne. NSR

hevder at videregående skoletilbud for samisk ungdom nå være fullverdige almenfaglige eller yrkesfaglige skoler som samtidig tar vare på samisk språk og kultur, og det nå være en statsoppgave å drive slike skoler dersom intensjonene skal kunne følges.

Nordisk Samisk Institutt.

I brev av 7.12.72 har NSR gjort henvendelse til styret for Nordisk Samisk Institutt hvor spørsmålet om retten til naturressursene poengteres sterkt.

NSR har bedt instituttet om:

- avklaring og sikring av de bruksberettigetes hjemmel til områdene.
- avgrensing av bruksområdene mellom bruksberettigete brukerorganisasjoner.
- utrede rettighetenes kvantitative og kvalitative innhold.
- utforming av funksjonsdyktige brukerorganisasjoner bygget på tradisjonelle samiske rettsgrunnsetninger.
- bistand med forslag til vedtekter og administrativ oppbygging.

NSR har pekt på konkrete prosjekter satt igang av NRL. Likeledes poengteres viktigheten av å stimulere dannelser av samiske bygdelag.

Beitestridighetene i Trollheimen.

NSR har engasjert seg i beitestridighetene i Trollheimenområdet hvor noen reindriftssamer har sine beiter. Berge Samiid Sar'vi tok opp denne saka alt for noen år tilbake. Styret i NSR har i år sendt et åpent brev til Oppdal kommune, regjeringen v/landbruksministeren, samt til andre impliserte parter.

NSR har henstilt til Oppdal kommune om å nedvirke til å oppheve Kgl. resolusjon av 4/5. 1901 som setter forbud mot tamreindrift i Oppdal kommune og derved åpner adgang til villreinjakt.

Reindriftssamene har nå engasjert en advokat til å ivareta sine interesser.

Nesseby, den 30/6. 1973.

Styret.

UTSKRIFT AV MØTETBOK FOR NSR.

Påbakgrunn av "Molteutvalgets" utkast til innstilling samt cand.jur. Leif Dunfjeld's kommentar til denne fattet arbeidsutvalget i Norga Samiid Riikasar'vi under møtet den 25. nov. 1972 i Kautokeino, følgende vedtak:

Samebygdene i Finnmark synes å ha en klar juridisk eiendomsrett til naturressursene, herunder retten til moltebærforekomster, innenfor sine respektive områder.

NSR finner at det er et øyeblikkelig behov for en total avklaring av de forskjellige sider av disse rettsspørsmål, da disse vil få avgjørende betydning for bosetningen og næringsgrunnlaget i sameområdene. Det vises i denne forbindelse til bl.a. Boligprogrammet for indre Finnmark hvor det forutsettes at sameenes boforhold skal bedres, men hvor det er lagt liten vekt på sikring av næringsgrunnlaget i de områder folk ønsker å bo. Det vises samtidig til den endring i bruksstruktur som nå ventes å gjøre seg gjeldende ved at hele indre Finnmark om kort tid knyttes til det alminnelige vegnett ved gjennomføringen av indre riksveg.

Endringen vil sannsynligvis resultere i en mere intensiv utnyttning av ressursene, spesielt av tilreisende.

På denne bakgrunn foreslås.

1. Staten ved Direktoratet for statens skoger oppfordres til å besørge oppnevnt en kommisjon for oppklaring av bruksrettigheter på statens unatrukkerte grunn i Finnmark.
2. Kommisjonen bør også ha mandat til å foreta grenseoppgang mellom de forskjellige bygdelagene.
3. Kommisjonen forutsettes satt med syv medlemmer, -fire av medlemmene bør være fra de samiske distrikter, og nå forutsettes å ha godt kjennskap til de samiske retts- og brukstradisjoner.
4. Disse fire oppnevnes av Norske Samers Riksforbund og Norges Reindriftsamers Landsforening i fellesskap.

Den juridiske side ved kommisjonens mandat bør omfatte:

1. Sikring av de bruksberettigetes hjemmel til bruksonrådene.
2. Avgrensning av bruksonrådene mellom de bruksberettigete bygdelag.
3. Så langt mulig klargjøre rettighetenes kvantitative og kvalitative innhold.

Kommisjonens politiske rettesnor bør være:

1. Den samiske befolkning i Finnmark skal sikres fortsatt rett til uinnskrenket bruk og utnyttelse av sine gamle bruksområder.
2. Det skal skapes garanti for at både nåtidig og fremtidig økonomisk utnyttelse skjer til bygdelagenes beste, slik at området fortsatt kan skape grunnlag for fortsatt samisk bosetning uten økonomiske og trivselsmessige problemer.
3. Den norske stat har en folkerettslig forpliktelse til å opprettholde og i nødvendig utstrekning skape verdige livsforhold overfor urbefolkningen i landet, - den samiske minoritetsbefolkning.

Inntil en slik kommisjon kan komme i gang, kan en utvisningsordning slik Molteutvalget foreslår aksepteres på følgende betingelser:

1. Utvisningsordningen er ikke å betrakte som noen rettslig innrømmelse med hensyn til rettighetsspørsmålet.
2. Utvisningen skal ikke kunne oppheves med mindre den avløses av en annen varig sikring av retten til naturressursene.
3. Utvisningen gjelder ikke bare for bygdelagets eget forbruk, men kan hvor forholdene tilsier det leies ut mot godtgjørelse. Godtgjørelsen tilfaller uavkortet bygdelaget.

Organiserte bygdelag med egne vedtekter i moderne betydning, finnes for tiden bare i Masi, Lappoluobbal, Valjok og Stabbursdalen. NSR vil være behjelpelig med utarbeidelse av monstervedtekter for de andre bygdelag samtidig som det vil bistå med praktisk vegledning med hensyn til organiseringen.

Rett avskrift bevitnes

Johan Klenet Kalstad (s)

MERKNADER.

Alf Isak Koskitalo: St.meld. nr 108 (72-73) er i dag mer aktuell enn Landsdelsplanen for Nord-Norge. Stortingsmeldingen viser at regjeringen alvorlig vil drøfte samenes stilling, bl.a. er et utviklingsråd bebudet. Men det bør nedsettes komiteer på nordisk basis med representanter fra de samiske organisasjoner.

Arne Nystad: Karasjok Samiid Sær'vi har uttalt seg om Landsdelsplanen for Nord-Norge. Har ikke NSR fått uttalelsen?

Økonomi. Er det tilskuddet, kr 35000,00 som NSR får tildelt, en del av en større post?

Peder Andorse: Budsjettposten er på kr 100.000,00 som deles mellom NSR, NRL og Norges seksjon av Nordisk Sameråd.

Ad Landsdelsplanen: Momenter er mottatt fra flere foreninger, også fra Karasjok Samiid Sær'vi. Se årsmelding s. 5.

Petter Nedrejord: NSR og NRL kan kjøpe andeler i Samisk Avis a/l slik at de har majoriteten av andelene.

Alf Isak Koskitalo: I et andelslag gir ikke antall andeler automatisk flere stemmer. Det arbeides nå for å reorganisere Samisk Avis a/l til aksjeselskap.

Endringer.

I årsmeldingen forekom det trykkfeil på sidene 5, 6 og 7. Disse rettes: s. 5 under Landsdelsplanen for Nord-Norge rettes NKL til NRL-5 representanter. Side 6 under samme sak rettes NKL til NRL. Side 7 siste avsnitt skal lyde: NSR har henstilt til Oppdal kommune om å medvirke til å oppheve.....

Votering: Årsmeldingen enstemmig vedtatt.

REGNSKAPSUTDRAG 1 9 7 2.

Norga Saniid Riikasær'vi - Norske Samers Riksforbuna.

Inntekter.

Beholdning 1. januar 1972	kr 5863,86
Kontingenter	" 3285,00
Tilskudd fra staten	" 55000,00
Tilskudd fra Finnmark fylke	" 2000,00
Tilskudd fra Norsk Kulturfond	" 5000,00
Andre inntekter	" 50,00
	<u>kr 51198,86</u>

Utgifter.

Administrasjon og kontor	kr 11469,50
Reiseutgifter adm. og landsstyret	" 8824,50
Landsmøtet	" 20153,10
Inventar	" 796,80
Aksjer	" 500,00
Beholdning 31. desember 1972	" 9454,96
	<u>kr 51198,86</u>

Kautokeino, 2. juni 1973

Edel Hætta Eriksen (s)
kassererJ. M. Klenetsen (s)
revisorMikael J. Hætta (s)
revisorRett utskrift bevitnes
Nesseby, 1. juli 1973

Johan Klenet Kalstad

Regnskap 1972, kommentarer:

Peder Andersen: Santlige delegater skriver fullstendig regning for landsmøtet.

Marit Stordahl: Halvparten av organisasjonens inntekter går til avholdelse av landsmøtet. Det er heller ikke bare NSR som bærer utgiftene, men også lokallagene. Er det forsvarlig å holde landsmøte hvert år? Er det ikke mer rasjonelt å administrere? På bakgrunn av det ovennevnte foreslo Marit Stordahl landsmøte holdt annet hvert år - evt. hvert tredje år.

Peder Andersen: Visse betenkeligheter, på landsmøtet kan lokallagene få bedre kontakt med landsstyret. Dessuten har styret søkt om mer midler for neste år.

Marit Stordahl: Kontakt mellom lokallagene og NSR er vesentlig, men ei avis kunne langt på vei ivareta denne funksjonen.

Regnskapet enstemmig godkjent.

Odd Mathis Hætta kunngjorde tid og sted for komm.lunsj 2. dag. Johan KL. Kalstad la frem for resolusjonskomiteene saker innsendt av lokallagene, saker styret hadde oversendt resolusjonskomiteen. Sakene ble fordelt etter tema.

Slutt 1. dag....

BJØRN AARSETH:

LANDSDELSPLANEN FOR NORD-NORGE OG SAMISKE SPØRSMÅL

Foredrag på Norske Samers Riksforbunds landsmøte 2.juli 1973

1. Landsdelskomiteen for Nord-Norge ble oppnevnt ved Kronprinsregentens res. av 9.mai 1969 med den hovedoppgave å legge fram forslag til en landsdelsplan for Nordland, Troms og Finnmark. Bakgrunnen for dette var den store utflytting fra Nord-Norge som skjøt særlig fart i 1960-årene og i en slik grad at landsdelens andel av rikets folketall faktisk gikk tilbake. Av mandatet nevnes:

"Som ledd i sitt arbeid skal komiteen bl.a.:

- - - -
- b) Legge frem forslag om tiltak for å lede bosettingsutviklingen i en retning som både tar tilstrekkelig samfunnsøkonomiske hensyn og samtidig legger vesentlig vekt på å utvikle trivsel og velferd."

Av komiteens mandattolking skal her nevnes:

"Komiteen har derfor funnet det hensiktsmessig å ha som siktemål å utarbeide en plan, som den mener vil bidra til å sikre fremtidig bosetting i samtlige regioner i landsdelen, slik disse er/vil bli fastlagt i henhold til bygningsloven.

- - - -

Vesentlig i diskusjonen om landsdelens problemer vil etter komiteens oppfatning måtte være hvordan man skal kunne utvikle miljøer som vil være tilstrekkelig attraktive for fremtidige beboere og det fremtidige næringsliv."

2. I landsdelskomiteen ble oppnevnt 5 medlemmer fra hvert fylke i Nord-Norge og dessuten tiltråtte statssekretærene fra de mest berørte departementer, dog uten stemmerett i komiteen. Fra hvert av de tre fylkene var fylkesordføreren og fylkesmannen medlemmer og dessuten tre representanter oppnevnt på fritt grunnlag av regjeringen.

Jeg var sterkt i tvil om jeg skulle ta i mot oppnevningen. Etter samråd med gamle medarbeidere i samespørsmålene, sa jeg meg villig til å bli med, bl.a. ut fra den tankegang at om jeg avsto, ville sannsynligvis bli oppnevnt en annen med et annet syn på de samiske spørsmål og på bosettings- og skolespørsmålene i landdistriktene.

3. De samiske spørsmål er ikke spesielt nevnt i mandatet og for såvidt heller ikke andre etniske grupper. Det er det nord-norske samfunn som helhet det tenkes på. De generelle samfunnstiltak for å bedre forholdene i Nord-Norge skal også omfatte samene. Økning i velstand og bedre utdanning skal komme hele befolkningen til del, men det moderne samfunn har også sin pris. Ulempene med samfunnsutviklingen rammer de fleste, men kanskje mest de som bor avsides og minoritetsgrupper. I en så vidstrakt og mangeartet landsdel er det vanskelig å behandle fellesproblemene for hele landsdelen, men det er på den annen side ikke meningen å gjøre utredningen så finmasket at den går ned på hver region, hver kommune og hver bygd. Komitearbeidet tok først og fremst sikte på å finne fram til retningslinjer som kan brukes for hele landsdelen, og det ble vanskelig i en slik plan å gå i detaljer for hver enkelt etnisk gruppe.

For samedistriktene ble det langt vekt på å markere i hvilken ånd samfunnstiltakene må skje og å bringe fram de synsmåter som ved forskjellige anledninger er kommet til uttrykk fra ansvarlig samisk hold.

De spesielle samiske problemers stilling i landsdelsplanen ble tatt opp allerede i landsdelskomiteens første møte i 1969. Det herket tvil om framgangsmåten. Skulle det nedsettes en underkomite med sikte på en særskilt utredning vedrørende samene, eller skulle en be Distriktenes Utbyggingsfond eller andre eksisterende organer om et utkast til komiteuttalelse som så kunne forelegges diverse organer og personer til uttalelse? Skulle en holde seg til den økonomiske utbygging i samedistriktene eller skulle også de spesifikt samiske sosiale og kulturelle aspekter trekkes inn? (Etter min oppfatning kunne de økonomiske spørsmål ikke behandles uavhengig av den kulturelle situasjon). Det ble også diskutert om det riktige ville være å behandle samesakene under hvert enkelt av de vanlige hovedkapitler vedrørende næringsliv og andre samfunnsspørsmål.

Det var - som vi forstår - megen tvilrådighet om framgangsmåten. Muntlige forespørsler jeg underhånde gjorde til tillitsmenn blant samene, ga ikke noen bestemt avklaring.

5. Omkring 1. juli 1971 var disposisjonen og kapittelinnndelingen for landsdelskomiteens innstilling noenlunde klar. Det sto da også klart for oss at samespørsmålene i sin helhet ikke kunne bli skikkelig ivare tatt ved å spres over en rekke kapitler. Det ville bli nødvendig med et samlekapittel hvor en burde ta med spesifikt samiske saker. Reindriften måtte som en spesiell næring også ha sitt eget kapittel. Landbruk, fiske, utmarksnæringer, ville så langt mulig bli behandlet under de generelle kapitler, men med mulighet til å ta opp spesielle samiske problemer under "samekapitler".

Landsdelskomiteen for Nord-Norge la særlig vekt på kultur- og miljøspørsmål, i langt større grad enn andre landsdelsutredninger. Det var også full enighet om å legge særlig vekt på oppfølgingen av innstillingen. Uten et effektivt "oppfølgingsapparat" ville denne, som så mange andre gode innstillinger, bli henvist til arkivene. Disse synspunkter skulle jo være særlig velkomne sett fra et samisk synspunkt. Det er velkjent at mange av de gode forslagene fra samekomiteen av 1956 fikk full oppslutning i Stortinget, men det skortet på en effektiv oppfølging fra de administrative organer.

De som tidligere var påtenkt til å lage utkast til avsnittet vedrørende samene, meldte pass, og arbeidet ble nærmest i ultimatus form pålagt undertegnede. Dette var en arbeidsoppgave som det var meget vanskelig å kombinere med yrke og studier, men på den annen side bød det seg derved en anledning til å trekke inn i landsdelsplanen mange av de saker som kommuner og organisasjoner i samedistriktene har reist gjennom de senere år og som foreløpig ikke var blitt realisert. Videre burde jo en rekke av forslagene fra samekomiteen tas opp igjen på nytt gjennom landsdelsplanen. Etter konferanse med formennene i de to samiske hovedorganisasjoner og en rekke andre som sto sentralt i arbeidet med samesakene, påtok jeg meg oppgaven, noe jeg senere fikk angre på, da det dessverre var uråd å disponere tilstrekkelig tid til et så ansvarsfullt oppdrag.

6. Før utformingen av samekapitlet begynte, holdt landsdelskomiteen et tre dagers møte i Kautokeino i september 1971. Den ene av møtedagene ble brukt til en konferanse som tillitsmenn for kommunen, samiske organisasjoner, lokale nærings- og kulturorganisa-

joner var invitert til. Som diskusjonsgrunnlag ble her lagt fram en "Disposisjon for kapittel om den samiske befolkning i Nord-Norge". Oppmøtet var godt, og det ble en livlig og positiv diskusjon på møtet. En merket seg særlig innslaget av samiske kvinner under drøftingene. Referatet fra møtet har vært til god nytte under det videre arbeid, og disposisjonen som her ble drøftet, er lagt til grunn for arbeidsdokumentet om samiske forhold.

7. Utover vinteren ble det samlet inn en del mere materiale. Tiltaksmenn for organisasjonene ga mange verdifulle tips under personlige samtaler, men det var ikke alltid like lett å få materialet skriftlig.
8. Det var kjent at det parallelt med landsdelskomiteens arbeid var satt i gang en utredning med sikte på en aksjonsplan for de sentrale samiske bosettingsområder. Et statssekretærutvalg under ledelse av statssekretæren for landbruksdepartementet foresto dette arbeidet, og Paul Fjellheim var engasjert i utformingen av planen. Det ble nødvendig å foreta en grenseoppgang mellom de to utredningene. Aksjonsplanen tok sikte på en geografisk begrensning, hovedsaklig indre Finnmark, og det ville bli tale om en tidsbegrenset aksjon. Landsdelskomiteens innstilling ville bli mer framtidsrettet og omfatte generelle tiltak for samene i hele landsdelen, og helst også lenger sør. Den skulle trekke opp de store linjer i myndighetenes holdning til de spesifikt samiske krav og markere i hvilken ånd samfunnstiltakene burde settes i verk.
9. Utover vinteren og våren 1972 ble en rekke generelle og konkrete punkter i kapitlet vedrørende samene drøftet i 5 møter med hele landsdelskomiteen eller deler av den. Det var av betydning for meg å få rede på hvor langt landsdelskomiteen kunne følge de tanker jeg og andre hadde om de forskjellige punkter, før forslagene ble ferdig utformet. Det var en glede å konstatere at hele komiteen kunne følge oss på de fleste punkter. Men i én viktig sak var det ikke enighet, det gjaldt kraftutbyggingen, men det hadde vel heller ingen ventet.

10. Alt det innsamlede materiale, detaljopplysninger, referater, statistiske opplysninger og annet grunnlagsmateriale vil bli trykt som et særskilt arbeidsdokument om samiske forhold. (Det blir ett av de 32 store arbeidsdokumenter som følger landsdelskomiteens innstilling som bilag). Dette arbeidsdokument blir på ca. 250 sider, og jeg må si meg lei over at jeg ennå ikke har fått det ferdig. De konkrete forslag som det skal tas stilling til, måtte gjøres ferdig først og er trykt i selve innstillingen (NOU 1972: 33 Om landsdelsplan for Nord-Norge, kap.13)..

11. Etter hvert som avsnittene i kapitlet om samiske forhold ble skrevet våren 1972, ble de sendt til formennene i de samiske hovedorganisasjoner, til Norsk Sameråd og enkelte andre tillitsmenn og samiske tjenestemenn. Enkelt av dem reagerte skriftlig. Ellers ble det tatt kontakt pr. telefon eller ved personlig samtale så snart de hadde lest utkastene. Jeg benytter anledningen til å framføre en takk til alle som ofret tid på en kritisk gjennomgåing. Før det endelige sammendrag gikk i trykken, ble det sendt de samme personer med anmodning om å reagere om de fant grunn til det.

Det er neppe for meget å si at intet annet kapitel i landsdelskomiteens innstilling ble gjenstand for så grundige gjennomdrøftinger og forhåndskonsultasjoner med representanter for den berørte befolkningsgruppe som nettopp kapitlet vedrørende samene.

12. Under arbeidet med utformingen av avsnittene vedrørende samene tok en sikte på at den endelige innstilling skulle foreligge tidlig på høsten 1972. Imidlertid kom det beskjed fra høyeste hold om at landsdelskomiteen skulle avslutte sitt arbeid og levere innstillingen før sommerferien. Dette medførte et nærmest ufor-svarlig tempo for å bli ferdig, og behandlingen av samekapitlet fikk merke det. Landsdelskomiteen som helhet rakk ikke å behandle hele kapitel 13, men tok i stedet stilling til noen hovedpunkter og anbefalte at resten av forslagene likevel ble lagt til grunn for det videre arbeid med sakene. På fallrepet ble det også vedtatt at kapitlene om samiske forhold, reindriften og sammendraget av hele landsdelskomiteens innstilling, skulle oversettes til samisk. Dette arbeidet utføres nå av Hans J. Henriksen. Vi bør vel ha lov til å regne med at den samiske befolkning blir gitt en "ny runde" om innstillingen når oversettelsen er sendt ut.

13. Det kan være av interesse å se litt på hvor stor plass de forskjellige kapitler har fått. Selve innstillingen fra landsdelskomiteen er på ca. 260 sider. Under hovedkapitlet LANDBRUK har jordbruket fått 8 sider, skogbruket 2 sider, utmarknæringer 1 side, reindriften 8 sider og veterinærtjenesten 1 side. En merker seg ellers at hele fiskerisektoren har fått 15 sider, bergverk 5 sider, olje 5 sider og kraft 7 sider. Utdanning har fått 12 sider og kulturlivet 4 sider. Til kapitlet Samiske spørsmål var opprinnelig avsatt 5 sider. Dette ble utvidet til 12 sider, men da det meste er skrevet med tett linjeavstand, utgjør det egentlig stoff til 16 sider.

Hovedtalsmennene for de enkelte kapitler synes selvfølgelig at deres kapitler har fått for lite plass. De som er særlig opptatt av samespørsmålene, vil sikkert savne en god del i dette kapitlet, men sammenlignet med de andre, synes jeg vi kom ganske godt ut.

14. Landsdelskomiteens behandling av reindriftsnæringen er ikke emnet for dette foredraget. Siden det er en typisk samenæring, bør likevel her nevnes litt fra kapittel 6, punkt 4, Reindrift. Utredningen er her foretatt av statskonsulent Loyd Villmo, men flere andre, bl.a. formannen i Norges Reindriftsamers Landsfor-
ening, var med på finpussingen av det sammendrag som ble tatt inn i Innstillingen. Noen momenter nevnes:

Innstillingen etterlyser en moderne lovgivning for reindriftsnæringen. Det påpekes at det er et sterkt behov for en ny lov og at denne bl.a. må overføre administrative oppgaver til næringens egne organer, altså til reindriftsamene. Innstillingen slår til lyd for en sterk utbygging av reindriftens faglige organisasjon (NRL), og det må skje ved økt offentlig støtte. I forbindelse med utbygging av administrasjonen, forskningen og veiledningstjenesten, må det legges vekt på rekruttering fra reindriftens eget miljø. Fagopplæring og forskning bør på lang sikt legges nær reindriftens hovedområde. Registreringsarbeidet må prioriteres, fordi en i dag vet for lite om hva som egentlig er i reindriften og hvordan den drives. Driftsamarbeidet i reindriften trenger en fastere organisasjon.

I et avsnitt om binæringer sies det:

"For å styrke næringsgrunnlaget og beholde et visst befolkningsgrunnlag i smågrendene på Finnmarksvidda, er det nødvendig å utvikle binæringer som uten ulemper kan tilpasses hovednæringen, spesielt utnytting av biprodukter av rein-driften, fjelltransportvirksomhet o.l."

Når det gjelder bosettingsmønsteret, står det noe interessant i slutten av kapitlet om reindrift. Det påvises her de fordeler reindriften vil ha av bosetting i små grender framfor i de store sentra.

15. Kap.13 Samiske spørsmål (i landsdelsplanen for Nord-Norge).

Dette inneholder et sammendrag av arbeidsdokument nr.24 og konklusjonene. Innholdet skal her belyses med en del spredte sitater:

13.1. Innledning

Det sies her bl.a.:

"Nær 2/3 av den samisktalende befolkning i Nord-Europa er bosatt i Nord-Norge, og Landsdelskomiteen mener at myndighetene bør ha et særlig ansvar for at denne befolkningsgruppe skal få del i den økonomiske fremgang og sosiale trygghet på linje med den øvrige befolkning og samtidig også få muligheter til kulturell utfoldelse på eget og felles nasjonalt grunnlag.

Det er vanskelig å fastslå hvor mange samer det er i Norge. Oppgavene basert på folketellingen i 1950 (siste offisielle tall) er åpenbart for lave. Det antas at det i Norge er ca. 30.000 personer som kan identifiseres som samer, derav minst 90 pst. bosatt i Nord-Norge. Anslagsvis bor det ca. 15.000 samer i Finnmark, ca. 9.000 i Troms og ca. 3.000 i Nordland. Samene er i majoritet i Indre Finnmark og i visse fjordstrøk."

- x) Ved folketellingen i 1950 ble det registrert i Finnmark 7.320, i Troms 813, i Nordland 645 som brukte samisk som daglig språk i hjemmet.

13.2. Offentlige utredninger om samespørsmål

Etter en summarisk gjennomgåing av de utredninger vedrørende samene som er gjort i etterkrigstiden, avsluttes avsnittet med den konklusjon:

"Det omfattende forsknings- og utredningsarbeid som har funnet sted omkring samenes situasjon med formål å klarlegge problemene og å hjelpe dem, har brakt for dagen atskillig nyttig materiale. Den største svakhet med utredningene er at de i så

liten grad har virket utløsende på lokalt initiativ. Den ekspertise som er satt inn i utredningsarbeidet er nødvendig, men uten en aktiv holdning fra den berørte lokalbefolkning vil tiltakene vanskelig nå frem.

Parallelt med planleggingen er det nødvendig med et omfattende informasjonsarbeid. En viktig del av planleggingen må være å utvikle folks evne til å analysere sin egen situasjon, forstå hvilke reelle ressurser som finnes i distriktet og hvilke metoder som kan tilpasses. Den informasjon og veiledning som kan gis lokalt for å utløse lokalt initiativ, føles mer betydningsfullt for samene enn den sentrale planlegging."

13.3. Tiltak som er satt i verk eller er under utvikling som følge av utredninger

Innstillingene og en del spredte tiltak bærer bud om en villig interesse for samenes ve og vel de siste 10 år. I stedet for å regne opp enkeltplaner og enkelttiltak som er satt i verk eller som ligger i dødvanne, kan det være av større interesse å vurdere hvorfor enkelte saker er gått forholdsvis greit igjennom, hvorfor andre ikke er kommet lenger enn til papirstadiet. Her kan mange forhold ha spilt inn. Statens innsats for samene og i samedistriktene har utvilsomt øket, men innsatsen virker noe tilfeldig og med dårlig innbyrdes samordning mellom de forskjellige tiltak. Lokale myndigheter og pressgrupper har kunnet støtte seg til de offentlige innstillinger når det var enkeltsaker de ønsket å kjøre igjennom. Men det er også et visst tilfeldig preg over utvalg av saker som kommuner og organisasjoner har tatt opp. At lokale pressgrupper har arbeidet både for og imot samiske særtiltak, er nok en del av forklaringen. Det har vært en splittet samisk opinion både i kommunene og på fylkesplanet i Finnmark. Det er grunn til å spørre om en sterkere sentral dirigering er nødvendig for å gjennomføre de særtiltak som Stortinget har gitt grønt lys for, eventuelt om den statlige sentraladministrasjon bør gå direkte ned på lokalplanet og sette tiltakene i verk i samvirke med de lokale organer.

13.4. Forslag

Landsdelkomiteen rakk p.g.a. tidsnød ikke å gjennomdrøfte de konkrete forslag. Komiteen anbefalte likevel at forslagene i utredningen legges til grunn for den oppfølging som tilrås i avsnitt 13.5. Fra sammendraget skal her presenteres noen sitater.

Næringslivet

Hver av næringene er omtalt i de generelle kapitler som gjelder hele Nord-Norge. I dette avsnitt tas bare med de tiltak som er særlig aktuelle i distrikter med betydelig samisk bosetting. Innledningsvis uttales her:

"Næringslivet i de samiske områder er ensidig og til dels svakt utbygd. Arbeidsplasser som gir høy inntekt og sosial prestisje, er i stor utstrekning besatt av tilflyttede personer med spesialutdanning. Primærnæringene (reindrift, jordbruk, fiske og utmarknæring) drives i hovedsak av samene, og disse næringer er i særlig grad basis for samisk bosetting og kulturtradisjon. Avgangen fra jordbruket har imidlertid vært betydelig i de senere år, og avgangen fra reindriften ventes å bli større i årene fremover.

Det bør føres en næringspolitikk som gjør det mulig for samene å bli boende i sine hjembygder, men denne bosetting må ha grunnlag i et meningsfylt næringsliv som sikrer økonomisk og sosial jevnbyrdighet med landet forøvrig. Det bør i denne sammenheng satses sterkt på å heve lønnsomheten i primærnæringene. Samtidig bør det gjennom utvikling av et variert næringsliv, skaffes arbeidsplasser for det økende antall personer i arbeidsdyktig alder som ikke tar arbeid i primærnæringene. Også innen de samiske lokalsamfunn bør det finnes et rimelig differensiert yrkesliv slik "at de ulike mennesker med ulike interesser og evner kan finne sin plass, og at de i sitt eget samfunn kan finne utløp for den fremdrift de måtte ha - slik er ikke situasjonen i dag". (Samekomiteens innst.s.19). Det er av særlig betydning for samisk kulturell vekst at samer med høyere utdanning kan finne arbeidsmuligheter i de samiske lokalsamfunn.

Reindrift

Denne næring er behandlet i innstillingens kap.6. Her skal bare understrekes den betydning denne tradisjonelle samiske næring har som ankerfeste for samisk språk og identitet. Alle tiltak som kan sikre reindriften som en næring forbeholdt de samiske utøverne, vil samtidig bety en styrking av samisk kultur i Norge."

Jordbruket

Det legges her frem en rekke konkrete forslag som vel neppe er ukjente for de som arbeider i næringen. Avslutningen på avsnittet siteres her:

"Kombinasjonsnæringer har lang og ubrutt tradisjon i de samiske områder og vil fortsatt være aktuell om de lokale muligheter skal kunne utnyttes fullt ut. Jordbruk i kombinasjonsmed utmarknæringer, turisme og husflid er omtalt lenger bak i dette kapitlet."

Fjordfiske - sjøsamerbygder

Her sies det bl.a.:

"De fleste fjordene i Finnmark og Nord-Troms har gammel samisk bosetting. Dette gjelder også en rekke fjorder lenger sør i landsdelen, f.eks. Tysfjord. Hav- og fjordfiske utøves mange steder av samene på like fot med den norskøttede befolkning som er bosatt i de samme områder. I flere fjordbygder er det likevel behov for særskilte støttetiltak, dels fordi kapitalmangel har hemmet modernisering av næringen og dels fordi fiskebestanden har gått sterkt tilbake."

Av konkrete forslag nevnes her: "Fjordene eller bestemte fjordarmer bør fredes mot not- og trålfiske. Som eksempel nevnes Porsangerfjorden og Hellemofjorden."

Og til slutt uttales:

"Kombinasjon jordbruk fjordfiske er fortsatt aktuelt som næringsgrunnlag i flere fjordstrøk. En forutsetning for tilfredsstillende avtak av melk og slakt er helårlig vegforbindelse. Dette vil i fremtiden også være et vilkår for å beholde ungdom i fjordgrendene."

Skogbruk

Listen over forslag til konkrete tiltak avsluttes med denne konklusjon:

"Skogdriften i de samiske områder bør drives ut fra et nyanisert samfunnsøkonomisk syn. Det må tas betydelig hensyn til behovet for arbeidsplasser, naturvern og trivsel i lokalsamfunnene."

Utmarknæringer

Noen sitater vil belyse dette punkt i innstillingen:

"Utmarknæringene som i eldre tid var samenes viktigste næringsgrunnlag, har helt til i dag spilt en vesentlig rolle som støttenæring i samedistriktene. De har i flere tilfelle vært utslagsgivende for bosettingen.

Utmarksområdene har fått økende betydning både som ressursområder for etterspurte spesialiteter (vilt, bær, husflidsmaterialer m.v.) og som rekreasjonsområder. Det er fremsatt sterke og vel begrunnede krav om at inntektene fra utmarknæringene må forbeholdes den lokale befolkning. De som er henvist til å leve av primærnæringene i sameområdene, trenger utmarksgodene som del av næringsgrunnlaget for å holde oppe bosettingen. De lange samiske tradisjoner i utmarknæringene gir kravet politisk og juridisk tyngde.

På bakgrunn av den uheldige utvikling som finner sted, synes offentlig innsats nødvendig for å sikre de gamle støttenæringene og oppmuntre til nye tiltak for utnyttning av de

naturlige ressurser i samedistriktene. Fremhjelp av utmarknæringene bør sees i nye sammenheng med spørsmålet om samebefolkningens rett til land og vann i sine tradisjonelle næringsområder. Inntil spørsmålet om disse rettighetene er nærmere avklart, bør lokalbefolkningen i samiske bosettingsområder tilbys gratis forpaktning av Statens umatrikulerte grunn i en viss omkrets fra sine boplasser. Tilbudet bør omfatte både bofaste samer (gårdbrukere, skogsarbeidere, fangstfolk) og reindriftssamer.

- - - - -

Omsetning og eventuell foredling av vilt, ferskvannsfisk og bær bør i størst mulig utstrekning organiseres gjennom grendelagene og de regionale slakteri- og fryseanlegg."

Turistnæringen

Denne har nær sammenheng med utmarksspørsmålene. Et par avsnitt fra innstillingen siteres:

"All utbygging og drift innen turistnæringen i samedistriktene bør skje ut fra det syn at den også skal tjene lokale samfunnsinteresser og respektere den lokale befolknings integritet og verdighet. Dette bør skje som et samarbeid mellom turistnæringens administrasjon, grendelagene eller andre organisasjoner.

Tilbudet for turistene bør fortrinnsvis skje etter en samlet plan og gjennom en kjede av grendelagsbedrifter som står for de lokale utbud av rom, campingplasser, salg av souvenirs, dagligvarer, guidede turer, fiske, jakt, fjelltransport o.l."

Husflid og småindustri

Jeg lar noen sentrale sitater tale for seg:

"Samisk husflid har sin særlige verdi fordi den styrker samisk stilsans og kulturbevissthet og dermed gir samene et bedre grunnlag for å hevde seg i samfunnet. Den skaffer familiene inntekter ved arbeid utført med enkle redskaper i hjemmene, den jevner ut sysselsettingen i næringer som er preget av sesongmessig underbeskjeftigelse, den utnytter biprodukter av primærnæringer, først og fremst reindriften, og bidrar således til å øke hovednæringens lønnsomhet."

"All omsetning av samisk husflid bør på lengre sikt søkes kanalisert gjennom husflidssentraler som eies av produsentene. På det lokale plan kan det være aktuelt å basere både råstofftilgangen, produksjonen og omsetningen på grendelagene."

"Det anses viktig at det bygges opp et bedre samarbeid mellom Finland, Norge, Sverige og Sovjet-Unionen når det gjelder samisk husflid og brukskunst. Resultater som er oppnådd innen det enkelte land, bør komme samene i de øvrige land til gode.

Staten bør i betydelig grad øke sin støtte til samisk brukskunst, husflid og småindustri, både på grunn av støttens distriktspolitiske virkning og dens kulturelle betydning denne næringssektor har.

Samisk husflid er nærmere utredet i "Innstilling om samisk støttenæring", avgitt 10. september 1970."

Kommunikasjoner

Følgende sitat belyser den spesielle situasjon for samene:

"Forutsetningene for et lønnsomt næringsliv er gode kommunikasjoner. Også de samiske næringer er i dag avhengige av moderne kommunikasjoner for å holde en rimelig lønnsnivå. Samene ønsker stort sett de samme materielle og sosiale goder som andre norske borgere, og forutsetningene for dette er likeverdighet med hensyn til kommunikasjonene. Dette er også et rettferdskrav.

Det anbefales at spørsmålet om frakttilskott for driftsmidler og dagligvarer til avsides boplasser blir utredet. Transportstøtteordningen bør også gjøres gjeldende for transport av driftsmidler og varer fra handelssted/godsekspedisjon til reindriftssamenes sesongboplasser, f.eks. til høstbeiteplassene på Finnmarksvidda."

De enkelte veianlegg som er særlig aktuelle for samene, er nevnt i innstillingens kap. 5.2. Av plasshensyn gjentas de ikke i "samekapitlet" (13).

Industri og bergverk m.v.

Disse spørsmål er generelt behandlet under et annet kapittel (kap.8). I samekapitlet har en likevel funnet det nødvendig å ta inn følgende:

"Ved etablering av nye bedrifter i sameområdene bør det allerede i planleggingsfasen legges vekt på informasjon blant lokalbefolkningen og fagopplæring av de som er interessert i å prøve seg i de nye yrker. Det må spesielt legges vekt på å oppmuntre samer til å søke utdanning som kvalifiserer til lederstillinger og administrative stillinger ved bedrifter i sameområdet. Det bør settes som vilkår for offentlige tilskudd, garantier o.l. at bedriften gir lokale søkere fortrinnsrett til arbeidsplassene.

For å skaffe sysselsetting for arbeidskraft som av sosiale eller kulturelle årsaker vil ha store problemer med å søke arbeid i andre distrikter, bør det opprettes arbeidsplasser som delvis må baseres på vedvarende støtte, slik tilfellet er for vernet sysselsetting. Såvidt mulig bør det tas sikte på at disse arbeidsplasser etter en del år skal kunne klare seg uten støtte.

Ved etablering av større industribedrifter, bergverk og kraftverksreguleringer i samedistriktene bør hensynet til den lokale befolkning og de tradisjonelle samenæringer være helt avgjørende for de løsninger som velges. De mennesker i disse næringer som eventuelt måtte bli rammet, vil det være meget vanskelig å omplante til andre forhold."

Kraftverksproblemer

Disse spørsmål sto det mest strid om i Landsdelskomiteen, og Finnmarksrepresentantene var sterkt engasjert. Det måtte i alt 5 møter til før en innstilling kunne framlegges, og om Alta-vassdraget lyktes det ikke å komme til enighet.

Kraftspørsmålene er behandlet i kap.8, og jeg siterer fra side 19:

"Utbyggingsplanene har møtt sterk motstand lokalt, og det foreligger en rekke uttalelser fra lokale organisasjoner og grupperinger som tar avstand fra enhver neddemning av bebodde områder og fra ethvert inngrep som reduserer mulighetene for reindrift og annen tradisjonell utnyttelse av områdene. Samenes eksklusive rettigheter til naturressursene i området understrekes dessuten fra samisk hold. Landsdelskomiteen vil for sin del gi uttrykk for at samenes rettigheter i slike sammenhenger må avklares snarest, jfr. kap.13.

Det utbyggingsalternativ som avstedkom den sterkeste reaksjon, neddemning av Masi, er ikke lenger aktuelt. Norges Vassdrags- og elektrisitetsvesen utreder f.t. utbyggingsalternativer hvor det bl.a. legges vekt på å gjøre skadevirkningene på natur- og næringsforhold så små som mulig."

Et mindretall på 5 medlemmer av komiteen vil uttale at en utnyttning av kraftressursene i Alta Kautokeinovassdraget er av svært stor betydning for elektrisitetsforsyningen i de nordlige deler av landsdelen. Når det gjelder spørsmålet om utbygging og valg av alternativer, vil disse medlemmer slå fast at hensynet til den samiske minoritetsbefolkning må veie tungt. Det må også tas hensyn til den oppfatning samene har når det gjelder deres rettigheter. De ulike alternativer for en eventuell utbygging av vassdraget er ennå ikke ferdig utredet. Disse medlemmer kan derfor ikke på dette tidspunkt ta stilling til den utnyttning av vassdraget som eventuelt kan finne sted. Disse medlemmer vil imidlertid hevde at dersom hensynet til den samiske minoritetsbefolkning tilsier at vassdraget ikke kan utbygges, eller at det bare kan utbygges delvis, må det være en plikt for staten å sørge for at Finnmark skaffes kraft på annet vis til en pris som ikke overstiger den en utbygging betinger. De hensyn som må tas til minoritetsbefolkningen, er en plikt som ligger på hele samfunnet, og det økonomiske tap som blir en følge av en eventuelt redusert kraftutbygging, kan derfor ikke belastes Finnmark fylke alene.

Et flertall på 10 medlemmer anser utnyttelse av kraftressursene i Alta Kautokeinovassdraget for å være av den største betydning for den alminnelige elektrisitetsforsyning i Finnmark, og at planene for dette må fremmes raskt. Uten bygging av Alta-vassdraget vil kraftsituasjonen for store deler av landsdelen bli prekær, og tanken på videre industriell vekst for disse deler vil være lite realistisk. Hensynet til den lokale befolkning og reindriften i området må likevel være helt avgjørende for det løsningsmønster som velges.

Det er sannsynlig at den siste setningen (uthevet ovenfor) var avgjørende for at et flertall fant å kunne stemme for dette forslaget.

Mindretallets forslag er på linje med de uttalelser som er avgitt av de samiske organisasjoner, men i Finnmark fylkesting oppnådde det bare 3 stemmer. Formennene i NRL og NSR var forøvrig fortløpende orientert om utviklingen av denne sak i Landsdelskomiteen.

Forslag til tiltak på kultursektoren

Landsdelskomiteens forslag til generelle styrkingstiltak på denne sektor (kap.12.1 om Utdanning og 12.2 om Kultur), vil også legge grunnlag for bedre utdanningsvilkår og kulturell vekst for samene. Under kap.13 fremmes en del forslag som har spesiell betydning for den samiske befolkning. Det gjelder tiltak vedrørende grunnskolen, videregående skoler, voksenundervisning, samisk litteratur - språkvern, bibliotekjeneste for samene, kringkasting og presse, kulturvern, samisk kunst og brukskunst og samordning av forskning informasjon.

Tiltakene har særlig sammenheng med den språklige situasjon, men også samenes oppfatning av å være en minoritet med rett til kulturell utfoldelse på eget grunnlag, spiller inn.

Grunnskolen

Forslagene her er stort sett en sammenstilling av spredte forslag fra organisasjoner og skoleråd. Som et nytt moment kommer forslaget om et statlig samordningsråd:

"Det anbefales opprettet et statlig samordningsråd på syv medlemmer for samiske skolesaker. Rådets hovedoppgave blir å samordnes fremdriften av særtiltakene, og gi veiledning og informasjon og å være rådgivende for de skolepolitiske beslutningsorganer. Rådet tenkes sammensatt med en representant for hver av organene Grunnskolerådet, Forsøksrådet for skoleverket, Finnmark fylkesskolestyre (videregående skoler), Tromsø Lærerskole, Norsk Sameråd og to representanter fra samiske organisasjoner, derav den ene for reindriftsamene. Samordningsrådets sekretariat bør være ved Finnmark skoledirektørembete."

Videregående skoler

Det foreslås en utviding av "samestipend"-ordningen til å omfatte all samisk ungdom uansett foreldreyrke og hjemstavnskommune. Dessuten foreslås opprettet særskilte utdanningsstipend for å sikre rekruttering av samer til stillinger i samedistrikter. Det foreslås en rekke konkrete tiltak for å øke tilgangen på samisktalende lærere i distrikter der det er mest bruk for dem. All ungdom mellom 16 og 19 år i indre Finnmark må kunne finne utdanningstilbud innenfor regionen. Dette må skje ved utbygging av 2-årige grunnkurs som også tar sikte på å styrke næringslivet i distriktet. (Den videregående utdanning har som kjent hittil i stor utstrekning utdannet ungdommen bort fra samedistriktene).

Voksenundervisning

Det har vært et problem for samene at de må reise hjemmefra for å motta voksenopplæring. Det foreslås under dette punkt en del tiltak som i større utstrekning vil gjøre det mulig å få voksenundervisning på hjemstedet. Det foreslås også enkle kursopplegg både i norsk og i samisk språk.

Samisk litteratur - språkvern

Fra innstillingen siteres:

"Den samiske språkgruppen er så liten at utgivelse av litteratur må støttes av offentlige midler. Det er særlig ønskelig at samisk litteratur utgis på nordisk basis, og det bør arbeides for et felles nord-samisk skriftspråk hvor også Finland er med."

Det nevnes flere måter å støtte samisk litteratur på. Således bør kulturfondet støtte utgivelse av samiske bøker, særlig må det tas sikte på å hjelpe fram en samisk litteratur som virkelig blir lest av samene. Det foreslås opprettet en stilling som samisk litteraturkonsulent som bl.a. får til oppgave å gjøre manuskriptene trykningsklare.

Samisk språknemnd (oppnevnt av Nordisk Sameråd) bør få de midler den trenger av Nordisk Kulturfond.

Bibliotek tjenesten for samene

Det uttales bl.a.:

"Karasjok bibliotek er et spesialbibliotek for samisk litteratur og bør som sådan gis økt statsstøtte slik at biblioteket kan yte aktiv bibliotekservice til den samiske befolkning også utenfor denne kommune."

Dette bibliotek må m.a.o. gjøres i stand til å desentralisere sin virksomhet i sterkere grad enn hittil.

For øvrig foreslås ekstra statstilskott til kommuner med samisk og finsktalende befolkning. Videre foreslås særskilt støtteordning til biblioteklokaler i kultur/miljøbygg i samedistrikter. Spørsmålet om spesialbibliotek for samene utenfor Finnmark bør utredes. Et spesialbibliotek for sørsamene bør således vurderes uavhengig av grensen mellom Norge og Sverige.

Kringkasting og presse

Det framheves at det nordiske produksjonssentrum for samesendingene bør realiseres etter sine intensjoner, men det tas ikke stilling til stedsvalget. Videre uttales:

"Inntil produksjonssenteret kan komme i drift bør det nordiske samarbeid om radiosendinger for samene utvikles videre på andre områder, spesielt gjennom utgivelse av felles programoversikter med sendetider og frekvens, felles sendinger i radio og TV, felles opplæring av medarbeidere og teknisk personale. Det bør tas sikte på å opprette en felles samisk radio/fjernsyn-gruppe til å utarbeide informative program om samiske forhold både for samene og for majoritetsbefolkningen. I fjernsynet bør det sendes flere samiske programmer med norsk teksting. I første omgang bør målsettingen være minst ett program pr. måned. Det bør satses på å etablere mindre hjelpestudio i samebygdene som støttepunkter for radiosendingene, slik at disse etter hvert kan tjenes som "bygderadio" og som hjelpemiddel i voksenopplæringen."

"Samene er en for liten språkgruppe til å kunne holde oppe en god samisk presse medmindre det blir gitt betydelig offentlig støtte. Det bør alvorlig overveies å samordne redaksjonelle, tekniske og økonomiske ressurser (herunder statlig tilskudd) med sikte på å tilby den samiske befolkning en presse som journalistisk og innholdsmessig er bedre enn de samiske avisene som finnes i dag."

Pressespørsmålene er for øvrig velkjent gjennom vedtak i organisasjonene.

Kulturvern

Det har vært større interesse for kulturvern blant samene i sør enn i nord. Men dette blir stadig mer aktuelt over alt, fordi redskapsbruk og livsformer forandres. Det oppstår da et sterkere ønske om å holde oppe forbindelsen med sin fortid. Et par sitater fra innstillingen gjengis:

"Det bør legges vekt på å oppmuntre kulturvernarbeidet innenfor samenes egne bosettingsområder, slik at samlingene blir lettere tilgjengelig for samene selv og kan nyttes i undervisning og kulturarbeid ellers."

"Virksomheten ved vandreutstillingene bør støttes økonomisk og samordnes. Det bør opprettes stilling som museumslektor ved De Samiske Samlinger i Karasjok. Det bør ytes statlig støtte til etablering av bygdetun i samebygder der det lokalt er vilje til å føre fram slike tiltak."

Samisk kunst og brukskunst

Det foreslås her bl.a. å opprette flere 3-årige arbeidsstipend for samiske kunstnere/brukskunstnere, og også reise- og utdanningsstipend. Det anbefales videre at samisk kunst og brukskunst i økende utstrekning kjøpes inn til utsmykking av offentlige bygg i Nord-Norge. Dette bidrar til oppvurdering av samisk kultur.

Samordning av forskning og informasjon

En hovedsak på denne sektor er opprettingen av Nordisk Samisk Institutt. Denne sak er utredet av andre, og Landsdelskomiteen har bare sluttet seg til forslaget.

En nyhet i Landsdelskomiteens innstilling er at det ved Instituttet foreslås opprettet et samlearkiv for dokumenter vedrørende samiske forhold i administrasjon og organisasjoner.

Forslag om tiltak i sosial- og helsetjenesten

Den sosiale situasjon i samedistriktene er mer inngående beskrevet av andre. Her skal nevnes noen konkrete forslag fra innstillingen:

Utdanning av flere samisktalende i helsetjenesten

Utdanning av kvalifiserte tolker i helsetjenesten

Utgivelse av opplysningsskrifter på samisk

Om boligaksjonen uttales:

"Boligaksjonen for samedistriktene bør utvides til å gjelde alle kommuner hvor det er konsentrasjoner av samisk bosetting. Planlegging og iversetting bør skje i nøye forståelse med de berørte samer, samiske organisasjoner og lokale myndigheter."

Det foreslås en del nærtiltak og langsiktige tiltak på sosialsektoren, uten at det framkommer noe særskilt nytt.

Sosial trygghet er også et spørsmål og juridisk og administrativ trygghet som same. Det foreslås en ordning med faste og kvalifiserte rettstolker som også skal kunne fungere under etterforskning. I kommuner hvor det tales samisk, bør offentlige blanketter på dette språk være tilgjengelige for publikum. Dette bidrar også til å styrke den sosiale selvfølelse.

I samiske områder bør det reises miljøbygg eller grendehus på høvelige steder, og utsmykningen av slike bygg bør være i pakt med samisk kulturtradisjon.

Om forskningen på sosial- og helsesektoren uttales:

"Det bør prioriteres økt forskningsinnsats for å klarlegge sosiale og sosial-medisinske forhold som kan ha betydning for samenes helse, trivsel og aktive tilpassing til samfunnet. Slik forskning bør samordnes av Nordisk Samisk Institutt.

Det bør legges betydelig vekt på en kontinuerlig kontakt mellom alle ledd i sosialpolitikken og samordning av alle sosiale tiltak som særlig gjelder den samiske befolkning."

Forslag av administrativ og prinsipiell karakter

En del slike forslag må nevnes her:

- a) Det anses vesentlig at utredningsarbeid og tiltak virker utløsende på lokalt samisk initiativ. Det må derfor satses meget på informasjon og kontakt mellom planleggere, lokalbefolkningen og utøvende organer. Det er da av betydning at de som formidler kontakt og veiledning, selv er fortrolig med samisk språk og miljø. Formålet må være å aktivisere samene i analyse av sine egne problemer. Et prinsipp ved alle tiltak må være at de unngår å virke passiviserende på den befolkning som skal støttes.

- b) Det er nødvendig å skaffe sikre opplysninger om den samiske befolkning, hvor det bor samer, hvor mange de er, språksituasjonen m.v. Slike undersøkelser bør skje i nordisk regi.
- c) Samenes rett til naturressursene i sine bosettings- og næringsområder bør definieres klart. Det foreslås at et spesialutvalg av sakkyndige med solid samisk representasjon, får i oppdrag å utarbeide et utkast til lov om samenes rettigheter til naturressursene.
- d) Det foreslås å opprette et samefond for utvikling av nærings- og kulturliv i sameområdene. (Dette er jo en gammel sak).
- e) Det foreslås et sterkere regionalt samarbeid mellom de Finnmarkskommuner hvor samene er i majoritet, bl.a. ved at felles samfunnsinstitusjoner plasseres i området. Et slikt samarbeid faller særlig naturlig for de kommuner som blir knyttet sammen av indre riksveg.
- f) Ved besettelse av stillinger i samisktalende områder, bør - under ellers forholdsvis like vilkår - søkere med kunnskaper i samisk ha fortrinnsrett.
- g) I samisktalende distrikter må det være et krav at offentlige kunngjøringer sendes ut både på samisk og norsk. Dette har en viss praktisk betydning, men formålet er også å trekke samisk språk opp fra sin nedvurderte stilling.
- h) Embets- og tjenestemenn som skal virke blant samene, eller hvis virksomhet har stor innflytelse på samenes situasjon, må tilbys kurser i samisk språk, historie og kultur m.v. Det bør være en oppgave for Nordisk Samisk Institutt å planlegge og eventuelt også arrangere slike kurser.
- i) Arbeidet med tilbakeføring av samiske stedsnavn i kartverket til sin opprinnelige form bør føres videre. Det er også et rimelig krav at det i samisktalende distrikter benyttes samiske navn på offentlige veger og nye boplasser.

Spesielle organer for samespørsmål

Forslagene under dette avsnitt kan kort oppsummeres slik:

- a) Formennene i Norges Reindriftsamers Landsforening, Norske Samers Riksforbund og Norsk Seksjon av Nordisk Sameråd bør ha fast plass i Norsk Sameråd. Samerådets administrasjon styrkes.

- b) Statsstøtten til samisk organisasjonsarbeid trappes betydelig opp.
- c) Det stilles midler til rådighet til en fast juridisk konsulentstilling for samene.
- d) Det bør innføres en spesiell støtteordning til det alminnelige foreningsarbeid i samebygdene (grendelag, ungdoms- og idrettsarbeid, yrkesforeninger, husflidslag, helselag etc.)
- e) Nordisk Sameråd bør få offisiell status i den forstand at utgiftene til møter og sekretariat dekkes av de nordiske stater. Det er uholdbart at Nordisk Sameråd skal søke om midler for hvert enkelt tiltak.
- f) De nordiske sameorganisasjoner bør gis større innflytelse på sammensetningen av Nordisk Samarbeidsorgan for Same- og Rein-driftsspørsmål.

3.5 Samordning og oppfølging

Dette avsnitt er ord for ord saumfart og vedtatt av hele Landsdelskomiteen. Det slås her fast at en vesentlig årsak til at gjennomføringen av tidligere foreslåtte særtiltak har gått tregt, er mangelen på samordning og oppfølging. Dette gjør seg gjeldende på alle plan i administrasjonen. Landsdelskomiteen foreslår:

Til samordning og oppfølging av særtiltak for samene bør opprettes et permanent statssekretærutvalg med statssekretærene for de departementer som har mest med disse saker å gjøre. Som formann i utvalget fungerer en ekstra statssekretær i det departement som skal forvalte samesakene. Norsk Sameråds administrasjon legges under denne ekstra statssekretæren.

På fylkes- og kommuneplanet er det naturlig at fylkesmannen og kommunens administrasjonssjef pålegges spesielt ansvar for informasjon og samordning av samesaker.

De langsiktige løsninger av administrasjonsspørsmålene vil avhenge av situasjonen når de foreslåtte særtiltak har fått virke en tid. Det må legges avgjørende vekt på samenes oppfatning slik den kommer frem gjennom organisasjoner og kommunale organer. Flere funksjoner må etter hvert kunne overtas av samenes egne organer. Utviklingen her vil i høy grad avhenge av den oppslutning de får og den evne de viser til å kanalisere en bred samisk

opinion. --- Den ordning som ovenfor er skissert, må har et foreløpig preg. Samiske organer må ha tid på seg til å finne mer langsiktige løsninger. Men i mellomtiden må vi få en sam-ordning av samesakene som er bedre enn den vi har i dag.

3.6. Videre forsknings- og utredningsarbeid vedrørende samene

Samiske spørsmål utgjør bare en del av Landsdelskomiteens innstilling. I kap.13 presenteres hovedsaklig en sammenstilling av forslag som stammer fra andre organer. Det er forsøkt å samordne uttalelsene. Enkelte originale forslag som åpenbart er nødvendige, er føyet til, men Landsdelskomiteen har ikke følt seg kompetent til å foreta dyptgående analyser på det lokale plan.

I alle andre kapitler overlates detaljplanlegging til regionalplanråd, fylker og kommuner. Det er logisk at en spesiell utrednings- og planleggingsgruppe for samene er nødvendig. Den skal føre linjene videre til hvert enkelt område, og dens virksomhet må ikke begrenses til Nord-Norge. Landsdelskomiteen avslutter "samekapitlet" slik:

"Landsdelskomiteen har ikke hatt muligheter til å framskaffe detaljert og ajourført bakgrunnsmateriale om situasjonen i alle samiske bosettingsområder i Nord-Norge. Forholdene varierer sterkt i de forskjellige bygder, og en fullstendig plan for offentlige tiltak vedrørende samene vil kreve mer dyptgående undersøkelser enn hva Landsdelskomiteen har kunnet påta seg.

Det foreslås at det opprettes en egen utredningsgruppe til å samle inn forskningsresultater og selv foreta nødvendige lokale undersøkelser med sikte på en mer detaljert og dyptgående planlegging av tiltak for og av den samiske befolkning. En slik plan bør omfatte hele den samiske befolkning i Norge."

16. Sluttord

De forslag som stykkevis er referert her, er antakelig alt for vidtgående for de fleste av samene i Finnmark, (hvis vi regner med at det er 15.000 av dem). Men de er for lite vidtgående for mange av de som arbeider i samiske organisasjoner.

Milepelene ble flyttet et godt stykke framover for 10 år siden. Meningen er at de med dette arbeid skal flyttes enda lenger fram. De kan og bør flyttes lenger fram - av samiske organer, og det er understreket at de skal settes økonomisk i stand til det. På lengere sikt må også organisasjonene skape større enighet blant samene om hvilken retning milepelene skal flyttes i. Sakene må følges opp hvis en vil ha dem gjennomført.

DISKUSJON. Landsdelsplanen for.....

Alf Isak Koskitalo: Landsmøtet bør kreve som prinsipp at utviklingsrådet får et flertall av representanter fra de samiske organisasjoner og de største samiske kommuner.

Arne Øystad: Samiske stedsnavn. NGO (Norges Geografiske Oppmåling) har opplyst at det er nedsatt et utvalg som skal revidere de gamle, og at de nye stedsnavnene skal være på majoritetsspråket. Videre ser vi at turistforeninger, vegvesen m.fl. bruker norske navn. Vi må nå være på vakt slik at norske navn ikke kommer i bruk bakveien.

Peder Andersen: St.meld. nr. 108 (72-73). Dermed det nevnte rådet dannes uten samenes medvirkning, vil samiske saker drukne i byråkratiet. Riktignok lover regjeringen NSR og NPL økonomisk støtte og at organisasjonene skal komme med sine synspunkter. I hvert fall får en her inntrykk av at samene vil være i mindretall i rådene, og det er disse som forvalter pengene.

Hans Hansen: Primærnæringene. Det er hyggelig å se at samiske primærnæringer blir nevnt i Landsdelsplanen, likevel nå det beklages at andre virksomheter vil komme til å innskrenke samiske bosetningsområder - ved oppdemninger, hyttebygging, turistnæringene m.m. Det er jo samene som burde ha kontrollen over disponeringen av land og vann, men hva hjelper det når makt og krefter mangler.

Leif Dunfjeld: Konkretisering av samisk rett. Hvis samiske organisasjoner fikk anledning til å konkretisere denne rett, ville gjennomføringen bli lettere.

Samiske organisasjoner. Godkjenning av samiske organisasjoner som samenes legitimasjon kan ikke oppnås så lenge organisasjonene befinner seg i økonomisk vanskelig stilling.

Bjørn Aarseth: St.meld. nr. 108 (72-73). Hvordan skal de samer som bor utenfor de mer typiske samiske bosetningsområder, bli hørt når aksjonen/tiltakene i flg. meldingen skal være geografisk begrenset til Indre Finnmark? Et positivium er i denne sammenheng når det loves økonomisk støtte til organisasjonene og når regjeringen bebuder nært samarbeid med organisasjonene. Samiske organisasjoner har god grunn til å forlange en ny frist til gjennomgåelse av Landsdelsplanen, kanskje i påvente av en samisk komite selv om det vil ta 4 år før den kommer i gang. Når den planlagte oversettelsen til samisk er kommet, kan man rundt i lokallagene begynne en kritisk gjennomgåelse-

og siden komme med forslag.

Spørsmålet nå er hvordan få gjennomført de vakre ordene og lovordene i Landsdelsplanen?

Dette landsmøtet bør bruke Landsdelskomiteens innstilling til å få gjennomført samiske saker.

DISKUSJONEN AVSLUTTET: Under diskusjonen om arealdisponering og miljøvern i de samiske bosettingsområder berøres Landsdelskomiteens innstilling på flere vesentlige områder.

DISKUSJON AVSLUTTET

Politisk sekretær Ragnar Udjus:

AREALDISPONERING OG MILJØVERN I DE SAMISKE BOSETNINGSOMRÅDER.

Jeg er blitt bedt om å innlede om "Arealdisponering og miljøverne i de samiske bosetningsområder". Siden dette er et landsnote, har jeg valgt å tolke uttrykket "de samiske bosetningsområder" som den del av landet som omfattes av de 6 lappfagd-distriktene, det vil si fylkene Finnmark, Troms, Nordland, deler av Nord-Trøndelag og Sør-Trøndelag fylker og en mindre del av Hedmark.

Med den spredning den samiske bosetning således har, vil arealdisponering ikke bare si regulerings- eller generalplanlegging i en kommune, det vil like mye bli spørsmål om fylkesplanlegging og landsdels- og landsplanlegging. Den vil også ha et aspekt av Nordkalottsamarbeide ved seg siden svenske samer er gitt visse beiterettigheter i Norge, uten at jeg skal gå nærmere inn på dette siste.

Begrepet "miljøvern" vil jeg klargjøre noe med heller å si "miljø- og naturvern" - jeg tror det kan være mer meningsfylt når en tenker på den samiske kultur også omfatter den spesielle form for ressursutnyttelse som reindrift er. Beiteområder, og flytteveier og kalvingsplasser for reinen på vei mellom beiteområdene er så langt jeg forstår såpass avhengig av naturforholdene at denne utvidelse av begrepet kan være rimelig.

Innledningsvis vil jeg også nevne at de mest vanlige former for ressursutnyttelse i de områder hvor den samiske bosetting er lokalisert, er en ressursutnyttelse som stort sett har sitt grunnlag i fast bosetning. Også for samene har disse former for ressursutnyttelse blitt de mest vanlige - med yrker som jordbruk, fiske med mere. Som følge av dette vil arealdisponeringen for store deler av den samiske befolkning få et innhold som i stort er likt med det den har for den ikke-samiske befolkning. Den del av den samiske befolkning som blir stående i et nokså spesielt forhold til arealdisponering og -planlegging, er reindriftssamene med sin "pendling" mellom beiteområdene, med visse krav til beiterett og kalvingsplasser langs flytteveiene. Krav som - som nevnt tidligere - er sterkt knyttet til naturlige forhold.

Et sidesprang. Jeg nevnte at reindriftssamene "pendler" mellom sommer- og vinterbeitene. Slik er samene faktisk de første pendlerne - det problemet er således ikke nytt, det har bare fått en mer utpre-

get form i de nest tett befolkede områder.

Målsettingen for arealdisponeringen innen et område, for eksempel en kommune eller et fylke, er at befolkningen som bor der skal så langt ressursene tillater det, kunne skaffe seg et utkomme som etter deres eget valg gir den det nødvendige grunnlag for at de vil fortsette å bo der.

Arealdisponeringen vil derfor være sterkt påvirket av befolkningsutviklingen innen området, og vil således ikke kunne bestemmes en gang for alle, den må være det vi kaller dynamisk. Et økende folketall i området vil føre til søking etter nye ressurser som gir grunnlag for sysselsetting for nye arbeidssøkere. Med Finnmark fylke som eksempel kan det nevnes at beitenulighetene for rein er såpass begrenset at det vil ikke gi grunnlag for å utvide reindriften og slik kunne skaffe nye arbeidsplasser, samtidig som underskuddet på mjølk i fylket synes å gi grunnlag for en utvidelse eller styrking av jordbruket og mer intensiv utnyttelse av jordbruksarealene. Funn av malmer og metaller har gitt mulighet for gruvedrift og dermed nye arbeidsplasser for folk i området.

Disse forhold, sammen med at tettstedene oftest har vokst fram innenfor sentrale og som regel gode landbruksarealer, har tvunget fram en mer bevisst holdning til hvordan vi skal nytte ressursene, også den ressurs som selve arealene er.

Så nye om bakgrunnen for at arealdisponering; det vil også si planlegging av ressursforvaltning og miljø- og naturvern har kommet til å bli omfattet med så stor interesse, ikke bare blant de folkevalgte, men også hos den jevne kvinne og mann.

Jeg skal ikke gå så mye inn på de forskjellige typer av arealdisponeringsplaner, bare kort nevne de viktigste.

Innen kommunen er det generalplanen som er bestemmende for arealdisponeringen, og for å sitere fra bygningslovens paragraf 20:

"Kommunen skal sørge for at det blir utarbeidet generalplaner som angir hovedtrekkene i utnyttningen av grunnen, så som til byggeområder, jord- eller skogbruksområder, naturområder, trafikklinjer og andre kommunikasjonsanlegg, og for løsningen av vann- og kloakkspørsmål eller andre spørsmål om tiltak til dekning av allmenne behov innenfor kommunens område."

(Sitat slutt)

Det er kommunestyre eller formannskapet som har ansvaret for og ledelsen av generalplanarbeidet, og for igjen å sitere fra paragraf 20:

"Kommunene skal på et så tidlig tidspunkt som råd er søke samarbeid med offentlige myndigheter, organisasjoner n.v. som har interesser i planarbeidet."

(Sitat slutt)

Innbyggerne i kommunen kan således både gjennom kommunestyret og gjennom sine organisasjoner øve innflytelse på arealdisponeringen og derved den alminnelige utvikling i kommunen. Siden utviklingen har vært den at også reindriftsamenenes familier har blitt mer bofaste, kan det kanskje være fornuftigstjenelig for disse å få bosette seg i mindre tettgrander nær tettstedene slik at de kan gjøre seg nytte av disse steders tjenesteyting, samtidig som tettgrundene lokaliseres slik at det ikke virker hindrende for reindriftsamenenes næringsutøvelse. Bostedslokaliseringen må også sees i tilknytning til utnyttelsen av andre ressurser i disse områder så som molter, fiske og jakt.

Generalplanleggingen vil også måtte ta hensyn til slike kombinerte ressursutnyttingsformer i områdene for fast samisk bosetting. Den faste bosetting finner en først og fremst i Indre Fin mark - i kommunene Kautokeino, Karasjok, Tana, Nesseby og Porsanger hvor sysselsettingen er sterkt knyttet til jord- og skogbruk og fiske foruten reindrift. Disponeringen av dyrka og dyrkbare arealer i disse kommuner vil så langt jeg kan se ha stor betydning for utviklingen av den samiske bosetting og samisk kultur, kultuttrekk som har vokst fram av den kombinerte utnyttelse av fisket i elvene og jorden langsmed elvene.

For de samer som er bosatt i, og har sitt virke i tettstedene, vil planleggingen både av beliggenheter (reguleringsplanlegging) og generalplanlegging få et innhold som, som tidligere nevnt vil bli like for alle fastboende, både samer og ikke-samer. Ved en endring i bygningsloven som Stortinget nokså nylig har vedtatt, er det i bygningsloven gitt hjemmel for fylkesplanlegging. Foruten de forhold som det er nevnt at generalplanen skal omfatte, er det for fylkesplanen spesielt nevnt at den bør omfatte

hovedtrekkene i en samlet utnyttelse av naturressursene, herunder sjø- og vassdragsutnyttelse, målsetting for befolkningsutvikling og bosettingsmonstret vurdering av arbeidskraftssituasjonen og næringslivsutviklingen.

Som jeg alt har vært inne på, vil fylkesplanleggingen bli av særlig interesse for reindriftsnæringen. Vinter- og sommerbeitene er stort sett lokalisert til forskjellige kommuner, flytteveiene krysser kommunegrensene, behovet for beite og kalvingsplasser, slakteplasser n.v. langs flytteveiene fører problemene for denne næring mer over på fylkesplan-nivå. I den sammenheng vil jeg nevne at etter samråd med Landbruksdepartementet sender Miljøverndepartementet i disse dager ut et rundskriv til de seks fylkene hvor det drives reindrift og hvor en har samisk bosetning, med henstilling om at det fra fylkets side medvirkes til at reindriftsadministrasjonen trekkes inn i generalplanarbeidet tidligst mulig.

Arealdisponering og planlegging på landsdels- og landsnivå har både mere generell og spesiell betydning for den samiske bosetning. Vi kan vel ikke si vi har kommet så langt her, men en begynnelse er gjort med det arbeidet de såkalte landsdelskomiteer har utført. Landsdelskomiteen for Nord-Morge går i sin utredning også inn på spørsmål omkring den samiske bosetning og samisk kultur, og diskuterer også reindriftsnæringen. Og arealdisponering vil, i den grad det legger forholdene til rette for opprettholdelse og utvikling av den samiske bosetning og samisk kultur, også være miljøvern.

I landsdelskomiteens utredning pekes det spesielt på at jordbruksarealenes verdi som ressurs ikke bare kan ses ut fra dagens driftsformer og bruksstørrelser. Sett over tid kan det tenkes andre former og kombinasjonsdrift enn det som er vanlig i dag. Ved en ressursbetraktning vil jordbruksarealene måtte tillegges en langsiktig verdi, og de økonomiske forhold i jordbruket i dag bør ikke være bestemmende for jordbruksressursenes og landbruksmiljøets bevaring.

Innenfor skogbruket vil skogreising - enten som skifte av treslag eller som reising av ny skog og mer teknisk drift endre landskapet. I områder der dette kolliderer med beiteinteresser og/eller interesser for friluftsliv og rekreasjon bør konflikter søkes unngått ved samarbeid og langsiktig planlegging.

Utnærksnæringen er lite utviklet i de områder det her er tale om. Med sikte på en hensiktsmessig disponering av utmarksarealene bør hyttebygging, jakt og ferskvannsfiske ses i sammenheng med annen arealbruk og planlegging. Mde de store naturområder denne del av landet har, gir den uvanlig rike muligheter for driftsliv og har stor betydning for befolkningens trivsel.

Vern og tilrettelegging av friluftsområder vil ha stor betydning også for turistnæringen. Men en utstrakt og ukontrollert arealutnyttning i turistmessig øyemed kan inidlertid føre med seg en belastning på naturniljøet, forøpling og en landskapsmessig forringelse som bør unngås. Motorisert ferdsel i utmarksområdene, bl.a. med scooter og småfly, er blitt et økende problem og kan få svært uheldige følger for fiskevann, viltarter o.a. I prinsippet bør det være forbud mot fornyelseseskjoring, men adgang til dispensasjon. Her kan det nevnes at samene er nokså avhengig av å kunne bruke scooter i reindriften.

Reindriften representerer en helårlig samlet bruk av fjellområdene i store deler av Nord-Norge. Miljømessig representerer reindriften et særegent innslag, som også har gitt og gir verdifulle kulturelle impulser. Den spesielt nære tilknytningen til og avhengighet av naturressurser tilsier en nøyv vurdering ved vassdragsregulering og ved innføring av veier, turistanlegg, gruveanlegg og hytter i reindrifftsområder.

Kraftutbyggingen og de konflikter denne fører med seg, tilsier for øvrig at konsesjonsbehandlingen ikke skjer isolert, men ses i nøyv sammenheng med den oversiktlige planlegging.

Innenfor bergverksdriften må en regne med funn og drift av nye forekomster med oppbygging av anlegg og samfunn som nå antas å kreve spesielle arealreservasjoner. Også utviklingen innen industrien vil kunne stille krav til spesielle arealer som bør sikres. De forhold Landsdelskomiteen her har trukket fram, vil være av betydning for samisk bosetting og samisk kultur, ikke bare i Nord-Norge, men i hele den del av Norge hvor en finner samisk bosetting.

Vurderer en arbeidskraftssituasjonen og næringsutviklingen i de samiske områder, er det vel riktig å si at tilgangen på arbeidskraft er større enn mulighetene for å få sysselsetting. Med den folketilvekst en finner i disse områder, fører det til at vi må søke etter nye ressurser som kan nyttes og som således kan gi grunnlag for nye arbeidsplasser, og forsøke å utnytte allerede tilgjengelige ressurser bedre. Det siste både for å kunne sikre de eksisterende arbeidsplasser som er nødvendige for at samfunnet skal fungere, som for å nytte de muligheter som gis som følge av økt etterspørsel eller udekket marked for visse produkter.

Her har gruvedrift vært en del inne i bildet, Bieddjovaggi bl.a. Når den "Indre riksvei" blir ferdig, skulle vel mulighetene være der for at skogressursene som finnes innenfor de samiske bosettingsområdene, særlig tenker jeg på indre deler av Finnmark og

Troms, kunne nyttes bedre i og med at en sponplatefabrikk er kommet i drift i Troms.

Utviklingen innen samferdselssektoren vil også påvirke arealdisponeringen ved at for eksempel bedre veiforbindelser gir grunnlag for utnytting av kjente ressurser som ellers vanskelig kan nyttes til økt sysselsetting. I de samiske områder kan det få en viss betydning for reindriften og for en viss sysselsetting innen næringer som har tilknytning til friluftsliv og turisme. Men det er vel hevet over tvil at utbygging av for eksempel indre riksvei vil få betydning for arealdisponeringen i området ved at den vil påvirke bosettingsmønstret.

De spesielle eiendomsforhold til grunn i Finnmark fylke, hvor Staten eier og således også disponerer 95-98 prosent av arealene i fylket, legger et noe større ansvar på staten både med hensyn til planlegging og utnytting av ressursene i området enn vanlig. Til en del er dette ansvar ivarettatt gjennom lov om statens unattrikulerede grunn i Finnmark, hvor det er inntatt bestemmelser om visse disposisjonsformer. Staten kan enten selge eller feste bort grunn, men unntatt fra salg er grunn som det offentlige anser for nødvendig til beiteområder for rein, som nyttes eller antas å bli nyttet til vei under flyttingen, eller som bør være i statens eie av hensyn til skogen, gruvedrift, fiske og friluftsliv- og naturverninteresser eller andre grunner.

Men siden Finnmark, og særlig kommunene i Indre Finnmark, er kjerneområdet der den faste samiske bosetning og i stor grad for reindriften, får dette eiendoms- og disposisjonsforhold meget stor betydning for samisk bosetting og samisk kultur.

Med bakgrunn i disse forhold vil det kanskje være grunn til å legge sterkere vekt på samordning av de statlige etaters disponeringer gjennom oversiktsplanleggingen bl.a. på fylkesplanet.

Dette bringer meg inn på en annen side ved arealdisponeringen: Nødvendigheten av et så godt samarbeid som mulig mellom de statlige myndigheter og den samiske befolkning og deres organisasjoner i arbeidet med å legge forholdene til rette for bevaring og videreutvikling av den samiske bosetting og den samiske kultur gjennom disponering av arealer og ressurser på den grunn staten eier.

En noe spesiell form for arealdisponering vil jeg bare kort nevne: Utlegging av nasjonalparker på statens grunn. Av slike nasjonalparker innen det samiske bosetningsområdet finnes flere, f.eks. Stabbursdalen, Øvre Pasvik, Øvre Dividalen og Børgefjell. Jeg har ikke inntrykk av at denne form for arealdisponering har virket

uheldig for den samiske bosetning, snarere kanskje er interessene sammenfallende.

I videste forstand omfatter miljøvernbegrepet også kulturvern. I planleggingssammenheng har en vel i for liten grad trukket inn spørsmål om vern av kulturverdier, og også om å stimulere kulturlivet.

Jeg vil gjerne gi uttrykk for at den samiske kulturarven etter min mening ikke har fått den oppmerksomhet den fortjener i vårt samfunn. Jeg har nettopp hatt gleden av å lese det store billedverket "Samisk kultur og folkekunst". Det er en fantastisk kulturrikdom som der blir rullet opp. Det gjelder den gamle byggekulturen såvel som prydkunsten - ofte kombinert med utforming av redskap, klær og husgeråd. En blir fasinert av en livsform som ved sin nære tilknytning til naturen, kan frembringe slike verdier. Jeg ser det som en særdeles viktig oppgave å få et godt vern om denne kulturarven. Vi må styrke den holdning i vårt samfunn som er nødvendig for det. Dette gjelder de offentlige myndigheter, men det gjelder først og fremst samene selv og samenes organisasjoner.

For di denne kulturarven er så sterkt knyttet til selve livsformen for samene, og til avhengigheten og tilhørigheten til naturen - blir dette også et spørsmål om fornuftig arealdisponering og om en planlegging som både verner verdier og skaper grunnlag for utvikling av næringsliv og lokalsamfunn.

Alf Isak Keskitalo: Ga uttrykt for enighet med Aarseth i at mandatet for utviklingsrådet bør gjelde alle samiske strøk. Det er rimelig å forlange representanter fra samiske organisasjoner. Planene om et utviklingsråd er et krav som vi kan sette frem straks, såfremt rådet vil arbeide på våre premisser. Slike utredningsråd har vært i virksonhet i både Sverige og Finland. Det ville derfor være naturlig at et nordisk utredningsråd kom i stand, ikke minst nå når instituttet er under etablering.

Det bør også være et krav at det utnevnes en juridisk kommisjon. Der nå for en stor del benyttes etenforstående ekspertise, men samisk lokalkunnskap må være sterkt representert.

Johs. Kalvemo: Har komiteer som arbeider med samesaker, deriblant Landsdelskomiteen for Nord-Norge hatt kontakt med lokalbefolkningen? Hven er nest ettergivende, vi eller de som utreder? Tiden skulle være inne til å høre på! Hva med våre rettigheter?

Til Udjus: Har vi en ramme som gir mulighet til å fastslå våre rettigheter? Hvis ikke, bør man gjøre som man har gjort i Finland, å fremme lovforslag om bl.a. rettighetene?

Trygve Lund Guttormsen: Uten samisk initiativ vil det ikke skje utvikling, derfor må vi med på det lokale plan dersom det skal lykkes. Erfaringene har vist at der det er verkoh, bygdeagag eller økonomi, kommer det heller ikke initiativ.

Staten eier ca. 98% av grunnen i Finnmark, men det er stor forskjell på det at den samiske befolkning får bo på statens grunn og på at befolkningen får disponere områdene. Påstanden om reservat i debatten om retten til land og vann er ikke relevant. Dersom den lokale befolkning disponerer området, vil det bety at området er under oppsikt og oppdyrking - og det har lite med reservat å gjøre.

Vi må støtte Keskitalo i at organer som skal arbeide for samesaker, plasseres i de samiske områder.

Ragnar Udjus: De som har kommet med innlegg, har uttrykt seg klart, men det er dessverre uråd å svare på alle spørsmål som er blitt stilt. Videre: "Jeg har ikke møtt som noen forsvarsadvokat for det som staten har gjort i Finnmark. Jeg kan heller ikke benekte at det har blitt begått feil, men ved forståelsesfullt samarbeid kan vi komme langt på vei."

Til Trygve Lund Guttormsen: Prinsippielt enig i at alle avgjørelser i arealdisponering bør tas på det nivå de hører hjemme. Det er derimot tvilsomt om salg av fiskekort kan gi tilstrekkelig inntekt for kultiveringsarbeid.

Til Kalvemo: Jeg er ingen jurist og kan derfor ikke uttale meg som spesialist på lovovrådet - for mulig samarbeid på Nordkalotten. Det er vanskelig å svare på en del av Kalvenos spørsmål da de er lite konkrete. St.meld. nr. 108 viser viljen til å gjøre noe positivt.

Den statsstøtte som skal gis de samiske organisasjoner, skal virke til at de kan arbeide mer effektivt. Stortingsmeldingen ble ikke behandlet i vårsesjonen, en håper imidlertid at den behandles i høstsesjonen.

Til Keskitalo: Noterte det som et meget viktig punkt at samene må kunne påvirke de som skal ta avgjørelsene.

Ad statssokr. Arntsens uttalelse om at samene vil bli svakt representert i utviklingsrådet, kan jeg ikke uttale meg om. Jeg kjenner ikke til uttalelsen.

Hans Hansen: Man må huske på at kun 6-7% av samene er tilknyttet reindriften, eller har denne som hovednæring. Myndighetene må ta mer hensyn til samene i andre næringer når de behandler saker som angår samene.

Ole Einar Olsen: Kan man overhodet snakke om arealdisponering i samiske områder før avklaring av rettighetsspørsmålet?

Udjus nevner at samene skal ha mer medbestemmelsesrett over sine egne områder, - retten til land og vann.

Kraftlinje Alta-Lakselv ble gjort uten at alle berørte parter var blitt kontaktet, blant andre var ikke reindriftssamene forespurt.

~~Debatten om~~ Stortinget om Verneplanen for vassdrag var en nedslående debatt fra samisk synspunkt. Fra andre fylker hvor det også er snakk om vassdragsreguleringer, var representantene aktivt med i forhandlingene.

Johan Klenet Kalstad: I St.meld. nr. 108 (72-73) heter det i kap 12 bl.a. at regjeringen utnevner et utviklingsråd for de samiske bosetningsområder d.v.s. Indre Finnmark. Rådet skal finansiere og planlegge tiltak i egen regi. Rådet skal bestå av representanter fra fylkeskommunen, staten og samiske organisasjoner, og funksjonstida antydes til å være 10 år.

Alt synes tilsynelatende heller positivt. Et aber er imidlertid at tiltakene vil være geografisk begrenset til Indre Finnmark, andre samiske områder faller automatisk utenfor.

Ordet utvikling er også et betenkelig begrep, begrepet rommer svært meget.

Regjeringen mener det er mer rasjonelt å legge sekretariatet under Utbyggingsavdelingen ved fylkesmannens kontor, med en

egen seksjon for arbeidet i de samiske områder. Hvis det med samiske områder menes det det i virkeligheten betyr, områder som samene har bebodd og bebor - vil konsekvensen være at Fylkesmannen i Finnmark koordinerer samiske aktiviteter. Nå forstår jeg jo at aktivitetene skal i flg. meldingen være begrenset til Indre Finnmark - og i en slik geografisk oppdeling er jeg uenig. Med etableringen av instituttet hadde jeg trudd at også myndighetene tenker i et mer helhetlig perspektiv, - nordisk.

Hvorfor ikke utvide rådet til å gjelde hele Norden? Og et slik råd kunne uten større vansker være det eksisterende Nordisk Sameråd, og sekretariatet tilknyttet dette rådet - ikke fylkesmannens utbyggingsavdeling.

Samiske landsmøter bør nøye vurdere om de skal være med på å utnevne råd og utvalg som Regjeringen har tatt initiativ til - og under hvilke betingelser oppnevninger skjer, på hvilke premisser samarbeidet bygges.

Sverre Ovesen: Det er vedtatt i fylkestinget at fylkesplanlegging og landsdelsplanen skal legges frem i fylket. Fylkesplanen har tatt med deler av det som er framført i landsdelsplanen, reindriftsutvalg f.eks. Utbyggingsfondet yter idag lån og tilskudd. Fondets midler anvendes til komm. finans. og tiltak i kommunal regi.

Fylkesmannen har uttalt seg om utviklingsrådet og om etablering av et sekretariat som vil være en nødvendighet for gjennomføring av de prosjekter vi står for. Befolkningen i samiske områder og gjeldende organisasjoner får uttale seg, utføre og være med på råd.

Samisk organisasjonsarbeid avhenger av sekretariat. Fylkesmannen støtter etablering av et sekretariat.

Arealdisponering: Man disponerer areal til forskjellige formål, ikke til bruksrett i arealsammenheng.

Hva menes med selvbestemte organisasjoner?

Bjorn Aarseth: I Landsdelsplanen er det tatt med at de samiske organisasjoner skal få større medbestemmelsesrett, forvaltning av arealer. Samene må selv få innflytelse over naturressursene og kraftutbygging, bl.a. nå reindriftsutøverne gjennom sine organisasjoner få stor innflytelse over forvaltning av beiteområdene. Til Kalstad: Samme betenkeligheter når det gjelder sekretariatet for utviklingsfondet, man vil ikke uttale seg bestemt p.g.a. manglende kjennskap til meldingen. De ansatte ved instituttet må trekkes inn i arbeidet.

Til Ole Einar Olsen: Det er riktig at utnytting av naturressursene avgjøres på lokalplanet. I kommuner hvor samene er i mindretall

er det en viss fare i at kommunene avgjør; samene må jo selv avgjøre.

Til Hans Hansen: Myndighetene tar 100% hensyn til ikke-reindriftssamer. Samer som har f.eks. fiske, jordbruk e.l. som yrke er i like mye samer som reindriftsutøverne.

Nå må ikke Miljøverndepartementet sette krok på døra når det gjelder samesaker. Landsdelsplanen må oversettes til samisk og når det er gjort, kan samene først få innblikk i hva denne planen går ut på, i saker som angår dem selv.

Iver Utsi: Tubistnæringen. Etter at riksveien er bygget og forbedret er turiststrømmen kommet. Med det følger forsøpling og ødeleggelse av naturen, de fratar samene fisk, molter, ryper m.m. Har myndighetene tenkt nok over dette?

Myndighetene får i stand parker og turistsentra, men disse er til fordel for bare de pengesterke.

Oula Näkkäläjärvi: Jiesjav'ri berører i sterk grad finske samer, og på finsk side er man redd for at det ikke er gjort grundige undersøkelser av NVE. Det er kjent at NVE har kontaktet eksperter i Finland.

Finske samer krever at det blir gjort grundigere utredninger om skadevirkningene. Landsmøtet bør velge 4 personer til å utarbeide resolusjon om vassdrag, med spesiell vekt på regulering av Tanavassdraget. Resolusjonen sendes NVE, Nordisk Råd og Finsk vassdragsvesen.

Ragnar Udjus: Samiske organisasjoner: Vilje til å gjøre alt for at det blir gitt flere midler til samiske organisasjoner alt for budsjetterminen 1974.

Dessuten rettet Udjus en takk til delegater, tilhørerne og spesielt de som har deltatt i debatten. Tida kan vanskelig utnyttas bedre enn ved sammenkomster, møte folk.

DISKUSJONEN AVSLUTTET.

Slutt 2. dag.....

KOORDINERING AV SAMISKE SKOLESAKER

Edel Hætta Eriksen

På landsmøtet til Norske samers riksforbund i fjor holdt jeg et foredrag om de nye planene i de videregående skolene, og jeg avsluttet slik: Det er de samiske organisasjoners oppgave å passe på at de skoletilbud som vokser fram, tar vare på samisk språk og kultur, slik at skolen passer inn i det samiske miljøet og slik at skolen ikke blir en fremmedfaktor som gjør ungdommen fremmed i sitt eget miljø.

I dag stilles følgende spørsmål: Hvordan skal samiske skolesaker koordineres? Samisk som fag i skolen er enda nytt, man er ikke kommet skikkelig i gang, og kan hende er det fortsatt krefter som vil rive bort det lille som er. Grunnskolen kan innføre samisk, men det får man ikke uten kamp. De få videregående skolene for samer har en utrygg framtid.

Kirke- og undervisningsdepartement har overfor Finnmark fylke foreslått at statsdrevne videregående skoler bør legges under fylket. Både Karasjok gymnasklasser med samisk og den samiske yrkes- og husflidsskole i Kautokeino er statsskoler. Det bør ikke skje at disse skolene blir fylkesskoler. Arbeidsutvalget i NSR har arbeidet i mot dette. Det er en statsoppgave å bygge og drive disse skolene fordi de skal være et tilbud til samer i alle fylker, ikke bare til Finnmarks sameungdom. Etterhvert bør de og kunne ta i mot samer fra de andre nordiske land.

Det er en annen sak som og gjør det betenkelig å legge disse skolene under Finnmark fylke. I februar d.å. behandlet Finnmark fylkesting landsdelsplanen for Nord Norge. Repr. fra Karasjok og Kautokeino la fram konstruktive forslag i tillegg til planen, men de ble nedstemt. Flertallet i Finnmark fylkesting ville ikke legge landsdelsplanen til grunn for sin samepolitikk, fordi sameproblemene etter deres mening bare er knyttet til det næringsøkonomiske. Flertallet i Finnmark fylkesting synes ikke å ha noen forståelse for verdien i samisk språk, miljø og kultur. En har all grunn til å være redd for hvordan det vil gå med de nevnte skoler dersom de kommer i fylkets hender. Sannsynligvis vil det samiske få enda dårligere vokstervillkår.

Styret for NSR henvendte seg til HUD og ba om et møte for å drøfte situasjonen for Karasjok gymnas og den samiske husflids- og yrkes-skole i Kautokeino, og ut på vårvinteren kom det en del departementsfolk for å drøfte saken med fylket og skolene. Arbeidsutvalget i NSR fikk da møte representantene både fra departementet og fra fylket. Vi la fram vårt syn: Det er en statsoppgave å bygge og drive skolene for den samiske ungdommen.

Selvom det ikke ble gitt noen løfter fra departementets side, satt vi igjen med inntrykket av at de første våre krav.

Sannsynligvis er det mange som husker den skole som Karasjok gymnasklasser ble møtt med da den startet opp. Nå har imidlertid langt flere samer oppdaget hvor verdifull skolen er. Det er en glede å konstatere at elevene som går der setter pris på skolen, og de ber om at skolen må få et mer samisk preg.

Da den samiske yrkes- og husflidsskole i Kautokeino kom i gang, var det samiske innslaget i fagplanene atskillig større enn i dag. Navnet på skolen den gang var samisk heimyrkesskole. Men det var dessverre få som satte pris på skolen. Samene hadde lært å forakte sitt språk og sin kultur, og det var liten forståelse for intensjonene i skolens opplegg. Faginnholdet ble derfor forandret slik at skolen i sitt opplegg ble en vanlig yrkesskole, selvom en del av formingsopplegget ble beholdt. Samisk språk ble tatt bort, men er nå i ferd med å komme med igjen, og sameungdommen har oppdaget at det er deres skole.

Reindriftsskolen på Borkenes er og statsdrevet, og samiske organisasjoner arbeider for å få flyttet skolen til et samisk miljø for at skolen skal få større kontakt med reindriftnæringen.

Troms lærerskole gir samiskopplering, men i beskjedent omfang. Faget blir satt bakerst i rekke og man sitter med det inntrykket at faget ikke blir tatt alvorlig nok, enda det burde være godt kjent at det er stor mangel på samisktalende lærere.

Som jeg allerede har nevnt kan man nå innføre samisk i grunnskolen, men også der er det tilfeldighetene som rå for fordi det ikke fins planer og regelverk. Samiskopplering kommer i gang alt etter som den enkelte skole er interessert i å ta opp faget. Grunnskolerådet har hatt et planutvalg i arbeid, men arbeidet er enda ikke offentliggjort. Som eksempel kan jeg fortelle at også dette året har regelverket for norske skoler lagt hindringer i veien for søknaden om timer til samisk i Kautokeino. Barneskolen søkte om timer i samisk til elever som ikke har hatt samisk begynneropplering, men da skolesjefen ikke kunne finne noe i regelverket om dette, skapte dette både strid og nye skriv og søknader til sentralmyndighetene.

De samiske skolesaker er i en vanskelig og tilfeldig situasjon fordi koordineringen mangler. Selv om myndighetene til en viss grad innrømmer berettigelsen, så syns det som om sakene ikke tas alvorlig nok. Man mangler lærere, lærebøker, læremidler. Skoleloven og regelverket har ikke tatt hensyn til samefolkets skolerettigheter.

Karasjok gymnasklasser med samisk har fortsatt ikke lærebøker som er tilpasset skolen. Gymnasrådet og gymnaskontoret syns å ha liten forståelse for de krav som kommer fra skolen. Jeg har følelsen av at Karasjok gymnaskole nærmest er et vedheng til disse.

Både grunnskolen og andre skoler for samer - enten de er nord eller sør i landet - syns å drukne i de forskjellige slag råd. Derfor har ikke disse skolene den fremdrift som vi kunne ønske.

Det er behov for ett samisk skoleråd hvor alle samiske skolesaker koordineres, drøftes og gjennomarbeides.

Landsdelsplanen for Nord-Norge har fremmet forslag om et statlig samordningsråd for samiske skolesaker, og dette er for såvidt bra, men i dette rådet skal bl.a. Finnmark fylkesskolestyre ha et medlem, og videre er det foreslått at rådet skal være knyttet til Finnmark skoledirektørkontor. Dette mener jeg er helt galt. Det bør samer også i andre fylker i vårt land. Rådet kan av den grunn ikke knyttes til Finnmark skoledirektørkontor, og heller ikke kan Finnmark fylkesskolestyre være representert i et slikt råd.

Det må opprettes et statlig samisk skoleråd som koordinerer alle skolesaker i grunnskolen, videregående skoler og høyere utdanning for samer. I rådet må det sitte personer som har kjennskap til grunnskolen, gymnasen, yrkesskoler og høyskoler så som lærerskolen. Staten må bevilge penger til rådet, til daglig leder, konsulenter og kontorpersonale. Utarbeiding av læreplaner, regelverk, lærebøker m.m. legges til rådet. Også forsøksvirksomheten må legges dit.

Jeg har laget en skisse over hvordan jeg har tenkt meg rådets funksjon. Skissen er lagt ut til delegatene. Jeg håper vi nå kan få et positivt ordskifte om saken slik at flere synspunkter og ideer kan knyttes til saken og at vi til slutt kan komme fram til et felles forslag fra dette møtet.

BERGSTRÖM. Koordinering av samiske skolesaker.

Mari Teigno: Man bør ta mer hensyn til det nordiske aspektet. Liknende råd burde kunne dannes i de andre nordiske land, men med et koordinerende råd på "toppen". Man vet at evt. finske elever ved Karasjok gymnasklasser med samisk vil få vansker m.h.t. språket. Det bør drøftes hva som kan gjøres.

Hans J. Henriksen: Viktigste spørsmål for samene er skolegang, er videre i likhet med innlederen uenig i landsdelsplanens forslag om at rådet skal knyttes til Skoledirektøren i Finnmark. Man innskrenker sameområdet kun til Finnmark. Konsulentstillingen som i sin tid ble foreslått av Samekoniteen og plassert ved Skoledirektøren i Finnmark, ble ikke støttet av Samisk råd for Finnmark som mente at konsulenten burde plasseres i KUD. Derved ville han få større oversikt over de enkelte rådenes arbeid.

Bjørn Aarseth: Det er hyggelig å få høre at innlederen har samme syn som undertegnede. Ved at flere uavhengig har kommet fram til samme konklusjoner, burde styrke en i at det er riktige tanker som blir fremlagt. Arbeidsdokumentet i forbindelse med Landsdelsplanen har samme innhold som innlederens foredrag. I Arbeidsdokumentet er det foreslått opprettet 2 konsulentstillinger hvorav en skal arbeide med samiske skolespørsmål utenfor Finnmark. Årsaken til at dette ikke er med i selve planen, er at en ikke er enig om plasseringen.

Et frittstående råd er det beste, men spørsmålet er når vil man få et slikt råd. Skal skolesakene flyte inntil man får det beste, et frittstående råd med samisk flertall?

Odd Mathis Hætta: En stilling innenfor et embete betyr at man nå arbeide innenfor embetets distrikt. Konsulenten tilknyttet Skoledirektøren i Finnmark kan i sin påvarende stilling ikke ta for seg sørsamiske skolespørsmål.

NSR bør anmode Finnemisjonen til å forandre navnet på sin folkehøgskole til Morsk Folkehøgskole for samer.

Johs. Kalvenio: Hva har styret i NSR gjort med opprettelsen av samisk lærerlinje ved Alta distriktshøgskole? Støtter Odd Mathis Hætta i hans syn på folkehøgskolen i Karasjok. Kan organisasjonene påvirke folkehøgskolen f.eks. slik det er gjort med Samernas Folkhøgskole i Jokkmokk der SSR er med i driften? Har styret fått reaksjon i forbindelse med henvendelsen om Mønsterplanen for grunnskolen?

Koordineringen av samiske skolespørsmål nå begynne på grunnplanen. Hvem skal velge representanter til rådet innlederen foreslo? Skal organisasjonene gjøre det?

Jan H. Keskitalo: Det som er sagt i Landsdelsplanen hva gjelder hva gjelder koordinering av samiske skolespørsmål gir et godt bilde av myndighetenes politikk som vil føre til byråkratisering. Koordineringen må starte blant foreldrene i de samiske distrikter. Det er en selvfølge at et slikt råd blir plassert i et samisk distrikt. Avstanden mellom myndighetene og skolen har vanskeliggjort arbeidet i samiske områder.

Edel Hætta Eriksen: I foredraget er ikke det nordiske aspektet berørt fordi vi må ta et skritt om gangen slik at man ikke forløfter seg. Det neste skritt vil være over grensen. En har ikke fått svar i forbindelse med Mønsterplanen, men Grunnskolerådet har valgt ut folk til å arbeide med saken. Det vil antakelig foreligge innstilling i løpet av sommeren.

En komite har arbeidet med integrering av lærerutdanning ved Alta Distriktshøyskole. Når Alta Lærerskole tar opp studenter i år, følger skolen intensjonene i komitearbeidet. Forslaget fra komiteen ligger i Lærerutdanningsrådet.

Ad plasseringen av rådet er det tenkt på to muligheter, Alta eller Kautokeino hvor Nordisk Samisk Institutt arbeider med skolespørsmål. Det vil bli vanskelig hvis alle foreldre skal velge representanter til rådet. De samiske organisasjoner - som representerer samer - skal velge representanter. Staten bør oppnevne det siden den skal bevilge midler.

Når det gjelder folkehøgskolen i Karasjok, har styret ikke behandlet dette. Også her bør en ta et skritt av gangen.

DISKUSJONEN AVSLUTTET.

SÁMISKUVLAÁŠŠIID ČÁK'KEJUBMI.

Edel Hætta Eriksen

Sámiid riikačoaggamis diibmá ságastallen áđđá ái'gumušaid vii'dáset skuvlain, ja mán loappahin ná: Sámiár'ganisašuvnat fer'tejit guorahallat ja čuovvot daid áđđá skuvlafálaldagaid vai dákku čák'kehuvvujit sámioappahusat nu atte skuvlat eai amasnutte sámiid iežas birasguovloide.

Ádná sár'dnumis divvujuvvu dat gažaldat: Máv't galgašii čák'ket sámiskuvlaáššiid. Raččama čađa læ sámigiella jur joav'dan skuv'lii. Vii'dáset skuvlat mat vásetin læt rákkaduvvun sámínuoraid várás, eai dieđe guđe bæivi loep'pa boattá.

Gir'ko- ja oappahusdepartementa læ dal biddjan ár'valusa Finnmarko fyl'kii atte skuvlat maid státtá jáđiha gal'get biddjut fylka vuollái. Gymnasa Gárasjågas sámigielain ja sámiid giettaduoddjeskuv'la Guov'dagæinos læba goabbašagat rákkaduvvun sámiid várás ja státtá jáđiha daid skuvlaid. Ii galgašii dat bæi'vi boattit atte dat skuvlat šad'det fylka vuollái, ja Norga Rii'kaservi bar'goláv'degåd'di læ bar'gan vuos'tá. Dat læ státtá gæd'negasvuotta jáđihit daid skuvlaid dainagá dat gal'get fál'lon sámiide juokke fylkas, eai dušše Finnmarko sámiide. Ul'bmil livčii maid ad'dit skuvlafálaldaga buot davviriikaid sámiide. Læ vel nub'be áš'si man ditte dat skuvlat eai galgaše gævvat Finnmarko fylka gieđaide. Februar mános dan jagi guorrahalai Finnmarko fylkadig'gi Davvi Norga ænanášsudatplána. Ságadoal'lit Gárasjågas ja Guov'dagæinos buvttiiga buriid evtohusaid lassin plánái. Buot æra ságadoal'lit manne vuos'tá eai ge dát'tun biddjat ásudatpláná politikkalaš vuođđon sámigažaldagaide, daina gá sámiaáššit eai guoska æra gá ælahusaide. Dat fas mák'sá atte stuorit oassi Finnmarko fylkadiggis eai ane fuola sámigielas ja sámikultuvras. Dan ditte læ balahat'tii atte sámiskuvlain un'niduvvu ii ge lassin sámioappahus jáe sámiskuvlat šad'det fylka vuollái.

Dan áššii gæžil ávžohii Norga Sámiid Riikaservi stiv'ra departementa doallat čoaggama ságastallan ditte Gárasjåga gymnasa ja Guov'dagæino duoddjeskuvla birra. Giđđadálvi bätte departementa ál'bmud Finnmarkui dæivandan ditte Finnmarko fylkain ja skuvlaiguin. NSR bar'goláv'degåd'di maid bæsei sin ságaide. Mii čil'giimet min oaino ja min oai'vila ja áv'dandoalaheimet státtá gædnesgasvuođa ja ávdasvástadusa huk'set ja jáđihit sámi-skuvlaid. Æi duostan læppidit mai'dege, muttu mii báziimet dan ibmardusain atte gal vebaš leddje sis rappasan bælljit ja čalmit.

Dalle gá Gárasjåga gymnasa sámiegielain báđii játtui, de vissa mui'tit vuos'tehago mii læi sikke sámi- ja dároál'bmuid bælis. Muttu dal læt állo sámít fuomášan skuvla máv'plášvuođa. Dat læ háv'ski gá skuvla oap'pit lieggosiin mui'talit sin gymnasa birra ja gáibidit skuvla æmbu sámivuođa ala.

Guov'dagæino gieltaduoddjeskuvlas læi ar'vat æmbu sámisis'doallo dalle gá álgahuvvui. Muttu leddje vel dalle hár've mat adne fuola sámioappahusas. Sámit leddje oappahuvvun baddjelgæč'čat ædnigiela ja iežas kultuvra. De manai nu atte skuvla riev'daduvvui dábálaš duoddjeskuv'lan. Sámigiella jávkai oalat - áibas unnan sámiduoddji vel bázi.

Læ fas ittán væhåš sámigiel'oap'po skuv'lii, ja sámínuorat læt fuomášan atte dat læ sin skuv'la.

Boazoelahusskuv'la Borkenæsas maid jáđihuvvu státtas. Sámiárganisašuvnat læt oažžohan skuvla sámiguovloide, lagabut boazoelahusa.

Tromsa oappahæd'djiskuvlas livčii vejulaš gáibidit sámigiel'oappo, muttu almake læ dat nai dušše soai'timis, vaiku læ dâvdos atte vái'lut sámigielat oappahæd'djit.

Nu gá mân juo áv'dal læ namohan de læ vejulašvuotta oaž'žot sámigiel'oappo vuođoskuv'lii, muttu gá æi læt makke mærradusat, de dâbbe nai šad'dá mævt soai'tá ja datimiel'de gá skuvlat fuomášit ja dat'tut gáibidit. Vuođoskuvlaráđis læ læmaš láv'degåd'di bargos rákkadat'tin várás plánáid, muttu vuođoskuvlaráđi ii læt vel gær'gan almohit dan. Áv'damær'kan sattán mui'talit atte vel dan ge jagi læ dároskuvlamærradusat šad'dan het'tehussan sámigiel'áccamii vuođoskuvlas Guov'dagæinos. Gá mánáidskuvla ázai sámigeil'oappo mánáide main ii læt læmaš sámigiel'ál'gooap'po ja skuvlahoav'da ii gávdnan mai'dege dan birra skuvlamærrádusain, de dat dagahi riido ja váddis-vuođa ja áđđa čállagiid ja áccamiid guovdašei'seváldiide.

Sámiskuvlaáššit læt duođaid mæi'vasat, ja dat læ váddis gávdnat álgo ja gæži. Vaiku eisevál'dit vel muttun mud'dui ge mieđihit sámioappahusa, de æi áru vál'dime dan ášši duottan. Æi læt doar'vái sámiegielat oappahæd'djit, girjit, oappagas'kaoamit. Mærradusat ja lágat æi vuttiválde sámial'bmuga skuvlarievti. Gárasjåga gymnassi æi læt vel gárvistuvvun man ge lagan sámiaappahusgirjit. Gymnasráđi ja gymnas-kontovra æba áru ibmirdæmen dan gymnasa gáibádusaid, árru Gárasjåga gymnsa degu ligeinná daida.

Læš de vuođoskuv'la dahje alit skuvlat sámide, davvin dahje lul'de, de sin áššit hævvanit ieš guđet ráđđái, ja dainalágiin æi áv'dán min skuvlat nu gá dáttušeimet. Dal læ dár'bo čák'ket buot sámiskuvla-áššiid ávta saddjái. Mân jákkan livčii vuogas rákkadat'tit sámiskuvlaráđi gås buot sámiskuvlaáššit duođalažžat guorahalluvuvujit ja duđ'kuvuvujit.

Davvi Norga ænanåssudatpláná læ gal ár'valad'dan rákkadat'tit ák'ta-sašráđi sámi skuvlaáššiide, muttu evtuhusa miel'de gal'gá maidái Finnmarko fylkaskuvlastiv'ra vál'ljet miel'látto dasa, ja ráđđi

gal'gá čadnujuvvut Finnmarko skuvladirektøra ámmáhii. Dat árru mu mielas aibas boas'tot. Våhun gal'gat mui'tit atte sámit æi áru dušše Finnmarkos, muttu maidái æra fylkain. Dan ditte læ boas'tot ad'dit Finnmarko fylkaskuvlastivrii saji ja čadnat ráði Finnmarko skuvladirektør ámmáhii. Mu oai'vila miel'de ferte rákkaduvvut státtalaš skuvlaráði gása čakket buot sámiskuvlaáššit. Ráðði váll'lejuvvujit ál'bmüt mat dâv'det vuoððoskuvla, gymnasa, duoddje-skuvlaid ja alit skuvlaid nu gá oappahæd'djiskuvla. Státta fer'te juollodit ruðaid ráðði, bæivalaš jáðihæd'djái, konsulentaide ja čál'liide. Buot oap'poplánát, mærradusat, gir'jerákkadæmit j.n.v. vuolgahuvvujit dán ráðis. Gæččalad'damat skuvlas maid čadnujuvvujit dan ráðði.

Mån læn báppirii sár'gun mávť mån læn jurdašan sámiskuvlaráði. Dat læ jukkujuvvun gul'dalæd'djiide, ja mån sávan atte mii dás ságastallat áš'ši birra nu atte æmbu jur'dagat ja oai'vilat čadnujuvvujit dasa, ja atte mii loappas sattašeimet buk'tit ávtamielalaš evtuhusa dan čoaggamis.

INNSTILLING FRA UTVALGET TIL Å UTREDE RETNINGSLINJER FOR TILSETTINGS- OG ORGANISASJONSSPØRSMÅL I NSR.

John Trygve Solbakk refererte utvalgets innstilling som ble lagt til grunn for den etterfølgende diskusjonen om organisasjonsstruktur m.v.. Utvalget var nedsatt av styret under sak 5/72 og hadda denne sammensetning:

Alf Isak Keskitalo, foran

John Trygve Solbakk

Hans Hansen

Innstillingen er styrebehandlet og har vart lokallagene til uttalelse.

Merknader.

Johan Kl. Kalstad: Innkomne kommentarer ble referert. De fleste synes å ha heftet seg ved kriteriene for medlemskap samt NSR's engasjement i politisk virksomhet (valg o.l.)

Forslag om at utvalget fortsetter sitt arbeid etter landsnotet ble fremmet.

Marit Stordahl: Medlemskap bør gå gjennom lokale Samiid Særvit, direkte medlemskap bør ikke åpnes. Det bør derimot vurderes hvorvidt styret i NSR skal utvides til 7 eller 9.

"Blandede ekteskap" er et faktum og vil fortsette. Barn fra slike ekteskap bør ha anledning til å kunne være med i organisasjonen.

Hans Hansen: Kommentarene fra Porsanga Samiid Sær'vi er tydeligvis ikke kommet NSR ihende, dette er beklagelig.

Ole H. Magga: Spørsmålet om hven som har anledning til å være medlem, er et viktig omtålig emne. Det skulle være tilstrekkelig å få fastslått at samer med ektefelle og deres barn har rett til medlemskap. Organisasjonen bør ikke engasjere seg i valgarbeid, heller ikke i arbeidet med Samefolkets liste.

Odd Mathis Hætta: Forslaget om at utvalget får fortsette sitt arbeid bør støttes.

Johs. Kalvemo: NSR bør invitere samiske ungdomslag og bygdelag til samarbeid, lagene kunne være støttemedlemmer.

John Trygve Solbakk: Utvalgets innstilling er et arbeidsdokument, utvalget har ikke gjort forsøk på å definere begreper som samer. Samekoniteens definisjon er et utgangspunkt. Det er nå viktig at utvalget får arbeide videre, saken bør gis bredere plass ved neste landsnote.

Gunhild Sara Wigdehl: Blant de som har hatt defanitoriske problemer, er Bergen Samid Sær'vi å finne. Loget har støtt på vansker av forskjellig slag, deriblant personer som hadde gransket sin slekt og funnet samiske aner og som av den grunn mener seg berettiget til å bli medlemmer av NSR.

DISKUSJONEN SLUTT. Utvalgets innstilling med innkomne merksder ble oversendt styret til videre bearbeidelse i organisasjonen.

LANDSMØTEUTTALELSER

vedtatt på NSR's landsmøte 1973.

Prinsippvedtak for NSR's skolepolitikk.

Det beste utgangspunkt for en fullverdig samisk skole er etnisk minoritetsstatus på statsrettslig grunnlag. Et slikt grunnlag ville få følger for lovverket for skolen, planene, læremidler, utdanning osv.

For å konkretisere dette vil vi nevne som punkter i Lov om grunnskolen av 13. juni 1969, spesielt paragrafene som spesifikt er ment å gjelde for samer § 41.7. Dette punktet er ikke i samsvar med målsettingen for norsk skole og den nåværende "realisering" av § 41.7 er ikke i samsvar med de sentrale pedagogiske verdier i vårt skolesystem.

Landsmøtet vil følge den linje som tidligere er staket opp, som har som hovedprinsipp at vi skal være med på å avgjøre i saker som angår oss selv. Dette har i liten grad vært gjeldende for skolene. For å levendegjøre dette prinsipp for skolene, må skolenes organisasjonsramme endres radikalt.

I beslutningsprosessen på høyere plan kommer ikke samene til ordet. Derfor vil NSR ta opp arbeidet med å få organisert et samisk skoleråd. Dette rådet må fungere på linje med andre høyere råd for skolene f.eks. Grunnskolerådet. Samisk skoleråd må få tillagt samme avgjørende vekt på råd i samiske skole spørsmål som det ovennevnte departementale råd har i generelle norske skole spørsmål.

ENKELTVEDTAK OM HØYST PRESSERENDE SKOLEPOLITISKE SAKER:

a. UNDERVISNINGSFORHOLD I SORSAMISKE SKOLER.

Norske Samers Riksforbund, på landsmøte 1973, ber KUD om at kravet fra sorsamiske foreldre om fast status for skolene i Hattfjelldal og Snåsa blir tatt til følge.

fors.

b. STATS-DREVNE SKOLER FOR SAMER.

Norske Samers Riksforbund, på landsnote 1973, krever at de stats-drevne skolene for den samiske minoritet fortsatt skal forbli stats-drevne, og ikke bli fylkeskommunale. Fordi samene bor spredt over hele Norden, bør dette fortsatt være en statsoppgave å drive disse skolene.

En kan heller ikke akseptere det syn som kom til uttrykk i Finnmark fylkesting i forbindelse med vedtak om Landsdelsplanen for Nord-Norge, og som da skulle danne grunnlaget for fylkets drift av disse skolene, nemlig at samiske spørsmål bare skulle være næringsøkonomiske spørsmål.

c. SAMISKTALENDE ELEVER TIL GYMNASSET I KARASJOK OG DEN SAMISKE YRKES- OG HUSFLIDSSKOLE I KAUTOKEINO.

Norske Samers Riksforbund, på landsnote 1973, ber KUD finne en foreløpig særordning fra høsten 1973 slik at samisktalende elever fra Finland og Sverige som søker om opptak på gymnasklasser med samisk i Karasjok, blir opptatt som elever, uten å måtte følge undervisning i norsk og fransk. De må få høre til å ta eksamen ved gymnasen på like linje med andre elever. Dette forutsetter at skolen ordner med alternativ undervisning i svensk og finsk etter krav ved studenteksamen i Finland og Sverige. En slik ordning med opptak av samiske elever fra Finland og Sverige må også gjøres gjeldende for Den samiske yrkes- og husflidsskole i Kautokeino. Senere må dette bli en fast ordning.

d. UNDERVISNINGSPLANER FOR SAMISKE SKOLER.

Norske Samers Riksforbund, på landsnote 1973, krever at den delen av Monsterplan for grunnskolen som vedrører samisk skole, blir ferdigbehandlet hurtigst mulig.

Norske Samers Riksforbund tillater seg å be Grunnskolerådet klar- gjøre hvorfor dette planarbeidet ikke er gjort ferdig så raskt som den øvrige delen av Monsterplanen og hva som er årsak til ytterligere forsinkelser med planarbeidet, slik at skolenyndighetene i mellomtiden kan fatte de vedtak som er nødvendige for å realisere Monsterplanen også for samisktalende elever.

e. LÆRERUTDANNING.

Norske Samers Riksforbund, på landsnote 1973, ber KUD om at intensjonene fra komiteen for å utrede spørsmål omkring lærerutdanningen for samiske distrikter blir fulgt opp allerede fra høsten 1973, og nødvendig gjennom ekstraordinære bevilgninger over statsbudsjettet.

fors.

Likeledes vil landsmøtet presisere nødvendigheten av å bevare 4-årig evt. 5-årig lærerutdanning ved lærestedene hvor samiske lærere skal utdannes.

NSR og SRL må få egne representanter i styrene for disse lærestedene.

f. OPPTAKSKRITERIER FOR SAMISKE STUDENTER TIL HØYERE UTDANNELSE.

Det har vært forskjellig praksis ved opptak av samiske studenter til de høyere lukkede studier. For å gi samiske studenter med forskjellige interesser samme mulighet til adekvat utdanning ber Norske Samers Riksforbund KUD og utdanningsinstitusjonene ta opp saken og vedta en liklydende orden for opptak av samiske studenter ved de lukkede studier. Ved noen læresteder kan f.eks. kvoteordning praktiseres, ved andre læresteder gis tilleggspoeng for kunnskaper i samisk.

(Enstemmig)

Norske Samers Riksforbund har på landsmøte 1973 gjennomgått Stortingsmelding nr. 108 "Om et utbyggingsprogram for Nord-Norge, med spesiell vekt på kap 12 "Utvikling av samiske bosettingsområder", og vil uttale følgende:

- Stortingsmeldingen vil, dersom dens intensjoner blir fulgt opp, representere et viktig steg mot bedring av den samiske befolkningsstilling i Norge.

- NSR vil i det alt vesentlige slutte seg til regjeringens synspunkter slik de kommer til uttrykk i avsnittene 12.5 til 12.8. Av spesiell betydning for de samiske organisasjoners evne til å følge opp dette arbeid i fremtiden merker en seg forslaget om støtte til de samiske organisasjoner og løftet om vurdering av NSR's forslag om en egen komite for nærmere utredning (12.5). NSR ser det som særlig viktig at en slik komite, når det gjelder sammensetning og mandat, grunner på de premisser som er referert fra NSR's uttalelse(12.4)

Landsmøtet vil sterkt presisere at det for kap 12 i innstillingen foreligger i samisk oversettelse og hele dokumentet er trykt, vil betrakte innstillingen som et godt utgangspunkt for arbeidet i NSR's styre og lokalforeningene, men vil forbeholde seg rett til å komme tilbake til en ny behandlingsrunde med mer detaljert gjennomgåelse senere.

Landsmøtet vil uttale at en rekke av de forhold som berøres i innstillingen likevel kan være gjenstand for raskest mulig oppfølging, og vil henstille til myndighetene, NSR's styre og lokalforeningene at de snarest setter igang arbeid med å konkretisere og realisere de

tiltak som ikke behøver å vente på en utredning av en ny samisk komite. Som eksempler nevnes økonomisk styrking av de samiske organisasjoner, oppbygging og styrking av bygdelagene, utredninger og handling i forbindelse med vassdragsreguleringer, utredninger i forbindelse med samiske rettigheter m.v.

Landsnotet understreker at de prinsipper som hevdes i kap 12 må gjelde alle samiske bosettingsområder i landet.

Landsnotet vil ellers legge vekt på følgende momenter:

En spesiell seksjon ved Utbyggingsavdelingen for Finnmark, som nevnt i avsnitt 12.5, vil i en aksjonsperiode utvilsomt ha en sterk positiv virkning. MSR ser det imidlertid som en absolutt betingelse for at tiltaket skal representere et reelt framsteg at følgende to krav tilfredsstilles:

1. Seksjonen må ikke lokaliseres sentralt til fylkesadministrasjonen i Vadsø, men til et av de samiske sentra i Indre Finnmark, Kautokeino eller Karasjøk. Dette vil lette samarbeidet med kommuneadministrasjonene og de nyopprettede Nordisk Samisk Institutt og de samiske organisasjoner på lokalplanet. Det vil også gjøre det mer naturlig for seksjonen å arbeide med spørsmål som angår alle samiske bosettingsområder.

2. Seksjonen må ledes og i størst mulig grad bemannes med ekspertise fra den samiske befolkning selv, med språklig og faglig innsikt i de forskjellige felter. Slik vil tiltaket ha reelle muligheter for å oppnå kontakt, forståelse og samarbeid i den samiske befolkning. MSR vil kunne påvise at slik ekspertise er tilgjengelig og rekrutterbar.

Disse forutsetninger blir desto mer uomgjengelige dersom utbyggingsseksjonen skal fungere som sekretariat for et UTVIKLINGSRÅD/UTVIKLINGSFOND.

MSR anser dette forslag som uhyre positivt og det som vil kunne få størst konsekvenser i fremtiden. Imidlertid må det være en betingelse, av samme grunner som er anført ovenfor, at et klart flertall i rådet består av samiske representanter, oppnevnt etter forslag fra de samiske organisasjoner.

Regjeringen foreslår (12.4) at de samiske spørsmål går inn under samme statssekretærutvalg som det øvrige utbyggingsprogram for Nord-Norge. MSR er av den oppfatning at dersom det anses nødvendig med slik oppfølging, bør statssekretærutvalget styrkes med en sekretær med samisk bakgrunn som kan stå for en mer kontinuerlig kontakt og tilrettelegging.

I forbindelse med det nært forestående oppfølgingsarbeid ber landsmøtet styret om å oppnevne en plankomite som skal ha til oppgave, i samarbeid med styret, å konkretisere og hjelpe styret og lokalforeningene med realiseringen av de arbeidsoppgaver man har i tiden frem til neste landsmøte.

I forbindelse med etableringen av utbyggingsseksjonen, utviklingsråd og Nordisk Samisk Institutt ber landsmøtet styret og planutvalget om å vurdere spørsmålet om behovet for et permanent samarbeidsutvalg mellom de ovennevnte organer. Landsmøtet tror det vil være av meget stor betydning at man alt fra starten får et nært samarbeid her, idet de aller fleste saker av betydning for utviklingen i tur og orden vil behandles av alle organer.

(Enstemmig)

Landsmøtets organisasjonskomite.

Fra styrets side ble disse forelagt komiteen:

1. Reorganisering av Norsk Sameråd. Skriv fra Bergen Samiid Sær'vi.
2. Samiske sendinger i radio/TV.
3. Medlemskap i NSR. Søknad fra Karasjåga Særinuoraid Sær'vi.
4. Rethingslinjer for ansettelse og organisasjonsspørsmål.

Komiteen foreslår følgende for landsmøtet:

1. Reorganisering av Norsk Sameråd.
- a. Forslagsrett har følgende: NSR's lokallag, NRL ved flyttsamelag, Norsk seksjon av Nordisk Sameråd og grendelag i samiske bosetningsområder.
- b. Forslagene sendes til: NSR's landsmøte, NRL's landsmøte og Regjeringen.
- c. Endelig utpeking skjer ved: NRL's landsmøte, NSR's landsmøte og Regjeringen.
- d. Forslag til det antall som hver av de tre partene kan utpeke:
 - NSR - 4 medlemmer
 - NRL - 2 medlemmer
 - Regjeringen - 1 medlem
- e. Funksjonstid 4 år.
- f. Norsk Sameråd skal være uavhengig av NSR/NRL i den betydning at disse ikke kan pålegge Norsk Sameråd i saker og vedtak.

2. Samiske sendinger i radio og TV.

Skriv kommet fra: Lokallagene i Norge, Samarbeidskomiteen for samiske sendinger i de tre nordiske land og den svenske gruppens "team-work".

Det som stort sett går igjen er at samiske sendinger i radio/TV bør utvides samtidig som man har et stort ønske om å få samisk sending også om ettermiddagen, f.eks. kl. 17-18 over lokal radio, samt fast sending om dagen.

Fra samarbeidskomiteens (seminar) side er det kommet forslag om et programsentrum, f.eks. i samarbeid med Nordisk samisk institutt i Kautokeino.

Sør- og mellomsamisk bør få sine lokalsendinger.

Nyheter og problemstillinger for de forskjellige næringsgrener bør bli tatt opp. Videre må sendetiden utvides betraktelig.

3. Medlemskap i NSR.

Karasjåga Saminuoraid sár'vi har søkt om medlemskap i NSR. Komiteen anbefaler o medlemskap dersom Karasjåga Saminuoraid sár'vi godtar NSR's vedtekter.

4. Innstilling fra utvalget til å utrede retningslinjer for ansettelse og organisasjonsspørsmål i NSR.

Komiteen foreslår at saken blir utredet i NSR's styre.

Forslag fra landsmøtets organisasjonskomite ble oversendt styret til viderebehandling.

VALG.

Av styret sto foran valg:

Regnor Solbakk m/varamann Klenet Hernansen
Edel Hætta Eriksen m/varamann Hans Guttorm
Ole Einar Olsen m/varamann John Helander.

Valgt:

Formann: Regnor Solbakk, Kautokeino. - Gjenvalgt.
Styremedlemmer: Edel Hætta Eriksen, Kautokeino - Gjenvalgt.
 Leif Dunfjeld, Hasvik.

Personlige varamenn:

Trygve Lund Guttormsen, Masi.
Laila Bakken Sandvik, Alta.
Johan Jernsletten, Polmak.

Revisorer: Johan M. Klenetsen, Kautokeino. - Gjenvalgt.
 Mikkel J. Hætta, Masi. Gjenvalgt.

I henhold til vedtektene § 6 pkt. 5 a sto ikke
Peder Andersen, nestformann, m/varamann Olav Dikkanen og
Alf Isak Keskitalo m/varamann Anne Hætta foran valg.

AVSLUTNING

Til avslutning av landsmøtet 1973 hadde disse ordet:

Anne Hætta
Hans J. Henriksen
Ole Einar Olsen
Peder Andersen.

Formannen i Norga Sami'd Riikasær'vi-Norske Samers Riksforbund-
Regnor Solbakk avsluttet landsmøtet kl. 19.30. Formannen hadde
representert organisasjonen på H.M. kong Olav V's 70 årsdag.